

VAN DE REDACTIE

Een nieuw jaar, een nieuwe lente, een nieuwe Aa-kroniek! Voor u ligt het eerste nummer van jaargang 37. We hadden voldoende kopij deze keer en hebben al materiaal voor volgende nummers. Dat is een fijne gedachte! Een volgend keer kunt u onder meer lezen over de smederijen in Budel.

Maar nu nemen wij u mee naar andere thema's... Allereerst vervolgt Giel Stollman zijn reeks over de geestelijken in Budel-Dorplein. Deze keer komt de periode vanaf 1918 tot heden aan bod.

Voor de tweede bijdrage in dit nummer gaan we naar Maarheeze. Jac. Biemans beschrijft de komst van de Zusters van de Voorzienigheid in 1926 en de monumentale gebouwen van hun klooster en Mariaschool aan De Hoge Weg.

René Vos verhaalt over de Amerikaanse piloot Dwight Alan Fry wiens vliegtuig op de verlengde Schoordijk in Budel crashte en die zelf nabij de grens met Maarheeze neerkwam en van daaruit door de ondergrondse over de grens werd geholpen.

Harrie Jaspers wandelt in zijn aflevering drie verder langs de huizen en bewoners van de Grootschoterweg in Budel-Schoot.

En tenslotte gaan we naar Soerendonk. Daar bestond van 1963 tot 1983 een bijzondere vereniging, een voetbalclub van vrienden: V.V. De Amigo's.

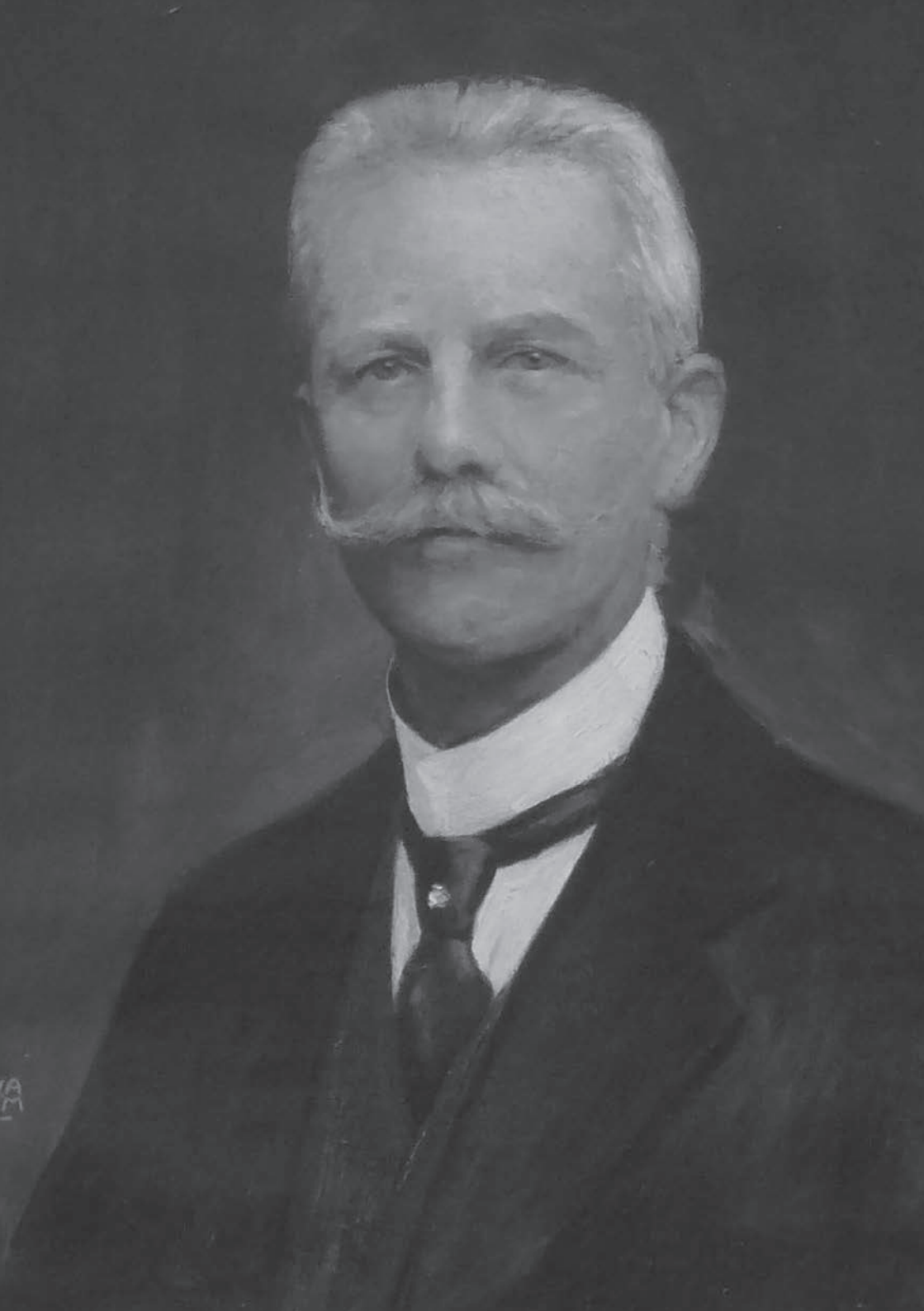
Wij hopen u weer een aangenaam nummer te bieden. En nog een vraag: u had toch het abonnement al betaald he? Dank u!

De redactie,

Jac. Biemans
Jan Jakobi
Theo Martens
Annie Staals-Jacobi
Tinie Vlassak

*Emile Dor, directeur KZM van 1892-1911.
Hij was de eerstverantwoordelijke voor
het dorp (Deze en andere afbeeldingen
zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig van
Collectie HistorieKZM, Budel-Dorplein).*

KERKELIJKE GESCHIEDENIS VAN DORPLEIN (II)

Geestelijk leven in Dorplein, 1918-heden

door Giel Stollman

In het eerste deel van mijn artikel ‘Kerkelijke geschiedenis van Dorplein’ zagen we dat de eerste drie rectors van Dorplein door de directie van de Zinkfabriek zelf gezocht en in dienst genomen werden. Na de derde rector, Vincent Heijmans, was de directie van de Zinkfabriek het blijkbaar moe op pad te gaan om een geestelijk leider voor Dorplein te zoeken. Ze zijn toen naar bisschop Wilhelmus van de Ven gegaan om te vragen of die in het vervolg kon zorgen voor een geestelijke leider voor Dorplein. Vanaf 1918 werden de geestelijke leiders van Dorplein voortaan aangesteld door het bisdom 's-Hertogenbosch (1).

1918 – 1926 Rector C. van der Heijden

De eerste rector die werd aangesteld door het bisdom was C. van der Heijden. Cornelis van der Heijden was geboren op 8 mei 1883 te Waalwijk en hij kwam dus in 1918 als vierde geestelijke naar Dorplein. Hij was daarvoor rector geweest van een Frans pensionaat in Beek bij Nijmegen en hij zou acht jaar lang de geestelijke belangen van Dorplein behartigen. Nu had de directie van de Zinkfabriek een zorg minder, maar de kosten van deze rector bleven wel voor rekening van de Zinkfabriek. Hij was ook de eerste rector van Dorplein die woonruimte kreeg buiten de Cantine. Rector C. van der Heijden kwam te wonen in de huidige Marialaan. Daarvoor woonde in dat huis de Waalse tekenaar van de Zinkfabriek Victor Bobon, toentertijd op nummer 22, tegenwoordig is het huisnummer 49. Hij kreeg ook als eerste rector een dienstbode voor de huishouding en ook die werd betaald door de Zinkfabriek. Omdat rector Cornelis van der Heijden de eerste rector was die benoemd werd vanuit het bisdom 's-Hertogenbosch wilde het bisdom toch wel bepaalde afspraken maken met de directie van de Zinkfabriek en deze ook schriftelijk vastleggen. Want bij de eerste drie rectors van Dorplein was het de directie van de Zinkfabriek die het initiatief had genomen en alles kon invullen zoals het voor hen het beste uit kwam. Wat bij deze schriftelijke overeenkomst opvalt is dat nu voor de eerste keer Emile Dor in beeld komt, voor die tijd was het meestal Lucien Dor die alles regelde bij de aanstelling van de rectors in Dorplein. De afspraak tussen de gebroeders Dor was dat Emile verantwoordelijk was voor het dorp en Lucien voor de fabriek. Nu er officieel met het bisdom gehandeld moest worden over verantwoordelijkheden, huisvesting en kosten die in het dorp plaats vonden, werd dat overgelaten aan Emile Dor. De besprekingen vonden plaats tussen pastoor F. van Baars uit Budel als afgevaardigde van de bisschop en Emile Dor namens de directie van de Zinkfabriek. Hier volgt de eerste schriftelijke overeenkomst tussen het bisdom en de Zinkfabriek.

“Tot goede regeling der verhoudingen tussen den door den Bisschop van ’s-Hertogenbosch te benoemen Rector van het gehucht Dorplein in den Parochie Budel eenerzijds en tussen bovenbedoelden Rector en Directie van de Société Anonyme des Zincs de la Campine anderzijds, wordt door ondergeteekenden vertegenwoordigende voornoemde Parochie en Directie de navolgende overeenkomst aangegaan.

Deel 1.

1.

Het Rectoraat van Dorplein blijft behooren tot de Hoofd Parochie Onze Lieve Vrouw Visitatie te Budel en de Kerk of Kapel van Dorplein is een rectorale Kerk of bijkerk der Hoofd Parochie van Budel.

2.

De Rector der Kerk of Kapel van Dorplein heeft het recht alle Heilige Diensten in de Kerk of Kapel te verrichten of te regelen, aan de bewoners van Dorplein de Heilige Sacramenten, het Heilig Doopsel en het Heilig Oliesel niet uitgezonderd, toe te dienen, en voor de overledenen de uitvaart te doen en de begrafenis te verrichten. De Huwelijken evenwel moeten gesloten worden voor den Pastoor der Hoofdkerk van Budel of zijn gedelegeerde.

3.

De jura stolae, behalve die der uitvaarten en begrafeningen, behooren aan den Pastoor van Budel. Alle andere rechten komen den Rector ten goede.

Deel 2.

De Société Anonyme des Zincs de la Campine verplicht zich:

1.

De Kapel of Kerk goed te onderhouden en zorg te dragen voor behoorlijk priestelijk Kerkgewaden en alle andere zaken die voor de Kerkelijke diensten nodig zijn tot bevrediging van den Bisschop van ’s-Hertogenbosch.

2.

Den Rector een geschikte woning met tuin gratis ten gebruike te geven, en zich te belasten met het onderhoud der woning.

3.

Den Rector een jaarlijksch salaris van vijftien honderd gulden te geven, uit te keeren in vier termijnen op het einde van ieder kwartaal en hem tevens gratis voldoende electrisch licht te geven. Het zal den Bisschop van 's-Hertogenbosch ten alle tijden vrijstaan, na belanghebbende partijen gehoord te hebben, in bovenstaande bepalingen volgens de Kerkelijke wetten verandering aan te brengen.

*Pour la Société Anonyme des Zincs de la Campine.
Emile Dor*

*De Pastoor van Budel.
F.A.B. van Baars*

*Door ons gezien en goed gekeurd
Den Bosch 13 Juli 1918
De Bisschop van Den Bosch
J. Compen Vic. Gen."*

Zo wist iedereen waar hij aan toe was en lag het ook vast. De rector van Dorplein kon dus vanaf nu alles zelf in zijn rectoraat regelen. Alleen voor een huwelijksluiting moesten de inwoners van Dorplein nog steeds naar de parochiekerk van Budel toe. Onder deze rector Cornelis van der Heijden kwam er in Dorplein een ervaring van het jeugdwerk door het realiseren van een buitenspeelplaats en speeltuin bij Hôtel Saint Joseph, ofwel 'de Cantine'. Die buitenspeelplaats en speeltuin waren er nog steeds toen ik in 1951 naar de bewaarschool ging in Dorplein. Ook zorgde deze rector ervoor dat er op 26 juni 1921 een monumentaal beeld van het 'Heilig Hart van Jezus' plechtig werd ingezegend in Dorplein.(2) Dit gebeuren vond toen plaats in het bijzijn van zeer veel gelovigen van Dorplein. Er was op die bewuste zondag een speciaal programma gemaakt bij de opening van dit 'Heilig-Hartpark'. Zie hier het speciale programma van die dag.

≡ PROGRAMMA ≡ voor de Pledtigitoeewijding van DORPLEIN aan het H. HART VAN JEZUS op 26 Juni 1921
ZONDAG 26 JUNI. Algemeene H. Communie der bewoners van Dorplein. Om 8 uur Pledtigitoeewijding. Om half drie zullen de geloovigen vergaderd zijn voor 't H. Hart beeld. Zij die zijn aangewezen om aan den optocht deel te nemen moeten zijn bij de kapel der cantine. Om kwart voor drie vertrek van den optocht naar het beeld van 't H. Hart. NA'AANKOMST: 1. Lied van 't H. Hart door de hinderen te zingen. 2. Wijding van 't standbeeld. 3. „IK GELOOF IN GOD, DEN ALMAGTIGEN VADER" door allen mede te bidden. 4. Toespraak door den Eerw. Heer Rector. 5. Toewijding van de Parodie aan 't H. Hart, door allen mede te bidden. 6. Toewijding van de fabriek aan 't H. Hart, door den Heer Directeur. 7. „Salve Regina" door het hoor. 8. Intronsatielied, onder begeleiding der Harmonie, door allen mede te zingen. 9. Zegen van den Priester. 10. Bloemenhulde der corporaties - huisgezinnen - hinderen. 11. GEZAMELIJKE OPTOCHT onder feestmuziek, naar het plein naast de cantine waar een kort lof en zegen met 't Allerheiligste Sacrament.

*Het programma van de inzegening van het Heilig-Hartbeeld in Dorplein op zondag 26 juni 1921
(Collectie parochie Sint Joseph, Budel-Dorplein).*

De fabriekskapel van de Zinkfabriek tijdens een feestelijke eucharistieviering gehouden bij gelegenheid van het 25-jarig verblijf bij KZM van de 'Franse nonnen' in 1923 (Zusters van de H. Carolus Borromeüs). De kapel was een van de weinige fabriekskapellen in Nederland (Collectie HistorieKZM, Budel-Dorplein /JD).

Dit 'Heilig-Hartbeeld' kwam schuin tegenover de Cantine te staan in het 'Heilig-Hartpark'. Het park was bereikbaar via een brug over de daar gelegen sloot. Bij de aanleg werd gebruik gemaakt van zinkassen van de Zinkfabriek. Omstreeks 1959 is het Heilig Hartbeeld verplaatst naar de zijkant van de St. Josephkerk en weer later naar de voorkant van de kerk. Daar staat het heden ten dage nog steeds. Wat nog zichtbaar is op de oorspronkelijke plaats van dit 'Heilig-Hartpark' zijn de vier stalen pijlers van de brug die in de sloot staan als stille getuigen uit het verleden. Op 26 maart 1926 vertrok rector C. van der Heijden uit Dorplein en werd hij benoemd tot rector van de zusters Ursulinen in Bergeijk.

1926 – 1936 Rector Fr. Meuwese

De directie van de Zinkfabriek werd al op 12 maart 1926 door bisschop Diepen van 's-Hertogenbosch schriftelijk op de hoogte gesteld dat met ingang van 26 maart 1926 de weleerwaarde heer F.A.J.M. Meuwese benoemd was als rector te Dorplein. Rector Frans Meuwese werd geboren op 6 juli 1884 te 's-Hertogenbosch en was, voordat hij in Dorplein werd aangesteld, bouwpastoor van de parochie van de

heilige Josef in Deurne. De Dorpleiners van toen vonden de naam van de nieuwe rector Meuwese een beetje een rare naam en ze noemde hem daarom gewoon rector Meeuwissen. Deze rector stond in Dorplein al gauw bekend als een echte levensgenieter. Dat kon je ook wel aan zijn postuur zien. Hij stond al snel op goede voet met een van mijn overgrootvaders die van hetzelfde kaliber was. De verhalen over die twee levensgenieters heb ik gehoord van mijn moeder en ik zal er hier maar niet verder over uitweiden, maar ze hebben samen wel veel plezier gehad in België. Omdat deze rector was aangesteld door het bisdom, kreeg Dorplein dus ook weer bezoek vanuit het bisdom. Eind 1927 kwam een “Hoogwaardige Heer Deken in Dorplein op visitatie namens de Bisschop”. Toen hij de kapel op de Zinkfabriek bezocht, ‘viel deze Deken meteen van zijn geloof af’. Hij schrok blijkbaar enorm van de situatie die hij daar in die fabriekskapel aantrof. Je kon o.a. rechtstreeks vanuit de fabriek zo de kapel in lopen en er was veel achterstallig onderhoud zichtbaar. Hij had dus behoorlijk wat op- en aanmerkingen over deze fabriekskapel. Hij besprak zijn bevindingen met rector Meuwese en gaf hem opdracht om dit onmiddellijk met de directie van de Zinkfabriek te bespreken om tot verbeteringen te komen. De Bisschop van 's-Hertogenbosch werd over de toestand van de fabriekskapel ingelicht en een brief uit 's-Hertogenbosch was hiervan het gevolg. In mei 1928 schreef rector Frans Meuwese het volgende antwoord aan bisschop Diepen van 's-Hertogenbosch.

“Monseigneur.

In antwoord op Uw schrijven omtrent de zoogenaamde Kapel in de fabriek te Dorplein, kan ik Uwe Doorluchtige Hoogwaardigheid mededelen, dat de Directie der Zinkfabriek verleden jaar na de visitatie van de Hoogwaardige Heer Deken, aanstonds hare maatregelen heeft getroffen en een en ander in orde heeft laten brengen. Thans is het dragelijk ofschoon het lokaal waar Zondags de Heilige Mis gedaan wordt de naam van Kapel of bidplaats niet verdient, wijl het niets anders is als een lokaal dat oorspronkelijk bestemd is voor schaftlokaal der arbeiders. Bovendien is het veel te klein, de mensen moeten Zondags in den gang van de fabriek blijven staan. En dat euvel zal nog groter worden als over eenige maanden de nieuwe Zoutzuurfabriek klaar is waaraan men thans druk bezig is. Ik heb de Directie hier reeds meermalen op gewezen, maar zonder succes. Nu weer eenige dagen na ontvangst van Uw schrijven, maar de Directie zag weinig mogelijkheden wegens de slechte gang van zaken in de zinkindustrie. Zij noemen het ten minsten slecht, kan er voorlopig aan een nieuwe Kerk niet gedacht worden. De Directie stelt zich echter een Kerk voor die 150 à 200.000 gld. moet kosten. Toen ik echter Uw naam noemde, en zei dat een Kerk van 50.000 gld. voor Dorplein voldoende was, en den Directeur eenige Kerken opnoemde van onder die prijs, veranderde hij zich eenigszins, doch ik moest U maar laten weten dat het voorlopig niet ging. Nu vertelt mij iemand van het Bureau, dat Mijnheer Lucien Dor druk aan het informeren is, of het mogelijk zou zijn voor 50.000 een goede Kerk te bouwen. Onmogelijk is het dus niet dat de Directie voor dien prijs zal bouwen, misschien lukt het als een zachte pressie van hooger Hand daarbij

komt. Ik ben nu enkele foto's van goedkope Kerken aan het verzamelen, en welke ik den Directeur bij gelegenheid wil voor leggen. Ik hoop dat ik Uwe Doorluchtige Hoogwaardigheid nog eens een goede tijding kan brengen.

Met de meeste Hoogachten,

Fr. Meuwese Rector.

Dorplein 6 Mei 1928."

Dus die kerk kwam er voorlopig nog niet in Dorplein. Maar wat wel in 1930 gebeurde was een verbouwing en een uitbreiding van de fabriekskapel. Rector Fr. Meuwese schreef hierover het volgende aan de bisschop van 's-Hertogenbosch.

"Monseigneur

Ik deel Uwe Doorluchtige Hoogwaardigheid bij deze mede, dat de Directie der Zinkfabriek te Dorplein reeds begonnen is met een flinke schoonmaak van de Kapel, en dat zij te gelijker tijd de Kapel een derde grooter zal maken, door er een gang bij te trekken. Op deze wijze is ze vergroot en is ze voorlopig groot genoeg. Ook het bezwaar van de badkamer is nu geheel ondervangen, en vanuit de fabriek is er nu geen toegang meer tot de Kapel. Ze wordt geheel opnieuw geschilderd. Ik kan er genoeg mede nemen, te meer wijl naar zeggen der Directie, thans onmogelijk een Kerk gebouwd kan worden. Ik dank Doorluchtige Hoogwaardigheid voor Uw bemoeiing in deze, en teken

Fr. Meuwese Rector.

Dorplein 27 Maart 1930."

Deze rector Meuwese nam ook het initiatief tot de oprichting van de turnclub van Dorplein 'Vlug en Vrij' in februari 1932. Hij meende: "Dat de gymnastiek beoefening niet moest eindigen zodra men boven de patronaatsleeftijd kwam". Rector Meuwese heeft verder veel gedaan voor het verenigingsleven in Dorplein.

In 1930 werd de assistent-priester professor P. Adams, die deze taak vanaf 1907 had vervuld, opgevolgd door professor G. Houben eveneens van het Bisschoppelijk College uit Weert. Na een tienjarig verblijf in Dorplein werd rector Meuwese op 16 december 1936 overgeplaatst. Hij vroeg zelf ontslag aan bij het bisdom wegens ziekte en ging na Dorplein werken als rector bij de zusters Augustinessen in St. Oedenrode.

1936 – 1938 Rector Th. Brok

Na rector Fr. Meuwese kwam rector Theo Brok naar Dorplein. Hij is maar korte tijd rector in Dorplein geweest en over hem is dan ook weinig bekend. Onder zijn leiding kwam in

Turnvereniging 'Vlug en Vrij' van Dorplein omstreeks 1937. Met in het midden op de tweede rij oprichter rector Fr. Meuwese. Geheel links Jan van Gils, de instructeur van de turnvereniging.

Dorplein wel in 1937 de oprichting van een Mariacongregatie voor de vrouwelijke jeugd van Dorplein tot stand. Hij heeft zich ook verdienstelijk gemaakt voor het verenigingsleven in Dorplein. Reeds in 1938 heeft rector Theo Brok Dorplein verlaten en werd hij pastoor te Deest in de provincie Gelderland.

Rector H. van Laarhoven van Dorplein, 1938-1950 (Collectie HistoriekZM, Budel-Dorplein /JD).

1938 – 1950 Rector H. van Laarhoven

Na rector Th. Brok kwam rector Henri van Laarhoven op 16 december 1938 naar Dorplein. Hij was de geestelijk leider van Dorplein tijdens de oorlogsjaren en in de tijd van de wederopbouw. Vanaf 1939 tot 1989 zouden de Salvatorianen uit Hamont-Lo (B.) komen helpen bij de kerkelijke diensten in Dorplein. Onder leiding van rector H. van Laarhoven kwamen er weer een aantal nieuwe zaken aan de orde in Dorplein. Voor de Dorpleinse jeugd heeft hij zich zeer verdienstelijk gemaakt. Onder zijn leiding werd onder andere het komische toneelstuk “Drievoudige Wijsheid van Vader Wang” gespeeld door een groep fabrieksjongens. Het toneelstuk werd opgevoerd in de ontspanningszaal van Hôtel Sint Joseph/de Cantine en het werd een geweldig succes. Op 25 februari 1939 is het lied ‘Dorplein tot Sint Joseph’ voor de eerste maal uitgevoerd. Het rectoraat Dorplein is immers genoemd naar deze heilige. Het lied telde zes coupletten en had geen refrein. Onder rector Van Laarhoven kwamen in 1939 de vormingsweken voor de opgroeiende jeugd tot stand. In 1941 zorgde hij voor de oprichting van de ‘Bond van het Heilig Hart’, voor mannen en jongelui en in 1943 voor de oprichting van het ‘Apostolaat des gebeds’. In de periode dat hij rector was in Dorplein werden ook de zes jonge mannen vermoord op het einde van de Tweede Wereldoorlog. Bij deze zwarte bladzijde in de geschiedenis van Dorplein toonde rector H. van Laarhoven zich natuurlijk zeer nauw betrokken.

De zes van Dorplein

Op 5 september 1944 werden in Dorplein, door de Duitse SS, zes jonge mannen op wrede wijze vermoord. Aanleiding voor deze moorden was het laten ontsprengen van een Duitse trein door het verzet en het gevangen nemen van een aantal NSB-ers (3). Van die vermoorde jonge mannen waren er vier katholiek en twee protestant. De vier katholieken werden toen in september 1944 op het katholieke gedeelte van het kerkhof in Dorplein begraven in gewijde aarde, de twee protestanten op een ander deel van het kerkhof in ongewijde aarde. Dit ongewijde deel van het kerkhof was een smalle strook direct na de ingang links en was in die tijd omheind. De rest van het kerkhof van Dorplein was gewijde aarde. Maar omdat ze alle zes op dezelfde dag waren vermoord wilden de inwoners van Dorplein en de families van de slachtoffers dat ze samen bij elkaar kwamen te liggen. Daarom verzocht rector Van Laarhoven in januari 1945 aan de bisschop om toestemming te krijgen om de zes samen te begraven op het katholieke gewijde gedeelte van het kerkhof. Zie hier onder de brief met deze aanvraag.

“Dorplein 3 jan. 1945

Aan Zijn. Hoogw. Excellentie

Mgr. W. Mutsaerts

’s-Hertogenbosch

Monseigneur.

Op 5 Sept. 1944 werden hier te Dorplein door Duitse S.S. troepen zes jonge mannen op vreselijke wijze vermoord. Dit vooral in verband met spoorwegaansluiting

De ontspoorde trein achter de Zinkfabriek 5 september 1944. Sabotagedaad op de spoorlijn Budel- Weert.

en aanhouding van N.S.B.'rs. Van de zes jonge mannen waren 4 katholiek(die op gewijde aarde zijn begraven) en twee andersdenkenden(begraven hier gedeelte: ongewijde aarde). Het is het verlangen van het volk een monument voor hen op te richten indien zoo mogelijk de twee andersdenkenden overgebracht en begraven kunnen worden op het katholiek gedeelte van het kerkhof bij de 4 andere jongens en de familie dertwee andersdenkenden te Rotterdam en Winterswijk de kisten niet laten overbrengen naar genoemde steden. Men is van oordeel dat die families hiervan wel zullen afzien, indien ze kennis dragen van de bedoeling een gemeenschappelijk graf en een monument voor de zes slachtoffers te doen oprichten. Mijn vraag is: Zou Uwe Excellentie mij verlof kunnen en willen verleenen voor het eventueel overbrengen der twee slachtoffers naar gewijde grond?

Uwe beschikking afwachterend met beleefde groeten,

Rector H. v. Laarhoven."

Het antwoord van de bisschop op het verzoek van rector van Laarhoven was kort en krachtig. Zie hieronder het antwoord van de bisschop van 's-Hertogenbosch.

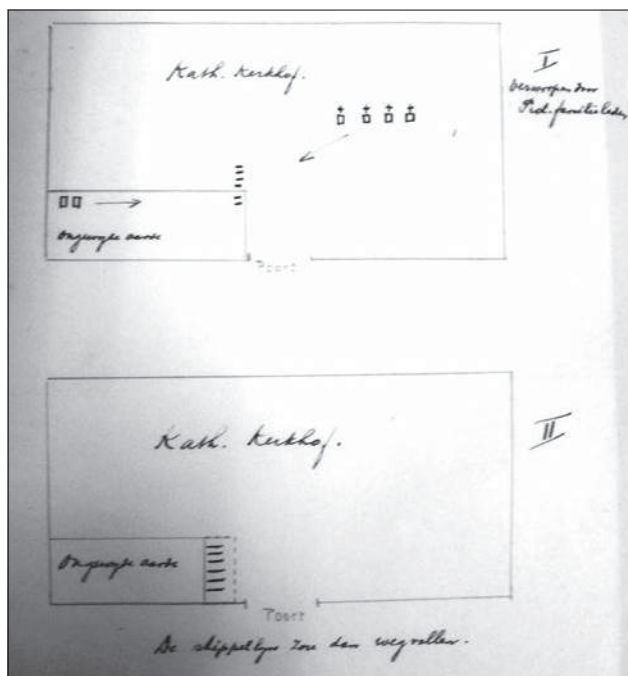
“Wij kunnen niet toe staan, dat deze niet-katholieken op gewijde aarde worden begraven.

's-Hertogenbosch 11 Januari 1945

W. Mutsaerts.

Bisschop van 's-Hertogenbosch.”

Toen dit verzoek was afgewezen kwam rector H. van Laarhoven, na overleg met de betrokkenen, in oktober 1945 met een tweetal mogelijke oplossingen. Zie hier onder de tekening van de rector met oplossing 1 en 2. Oplossing 1 werd door de protestantse families Zandvliet en Kappers afgewezen en men vond oplossing 2 meer aanvaardbaar. Daarom besloot de rector toestemming te vragen aan de bisschop voor uitvoering van oplossing 2. Zie hier onder de tekening van rector Van Laarhoven en zijn begeleidende brief.

De tekening van rector H. van Laarhoven in 1945 met de twee voorstellen om de zes verzetsstrijders samen te begraven op het kerkhof van Dorplein (Collectie archief Bisdom 's-Hertogenbosch).

“Dorplein 9 Oktober 1945

*Aan Zijne Hoogw. Excellentie
Mgr. W. Mutsaerts
Bisschop van
te 's-Hertogenbosch*

Monseigneur,

In Januari jl. heb ik tot U het verzoek gericht, om de twee niet-katholieken der slachtoffers der Duitse terreur te Dorplein; te mogen begraven bij de vier katholieken op het katholieke gedeelte van het kerkhof. Dit verzoek hebt U toen afgewezen, onder opgave dat U het niet kan inwilligen. Hierna hebben wij de Protestante familieleden voorgesteld om op de grens der twee kerkhoven een monument op te richten, na de twee Protestante slachtoffers gelegd te hebben op het ongewijde gedeelte en de vier katholieken na opgraving op het aangrenzende gewijd deel natuurlijk na verwijdering der afrastering op die plaats. Dit werd door de Protestante familie niet aanvaard. De Protestanten vroegen een andere oplossing nl. of het mogelijk was van het ongewijde deel een stuk af te nemen door opschuiving der afrastering en zoo de zes slachtoffers bij elkaar te leggen. Voor mij stonden dan twee mogelijkheden ten opzichte der katholieken open ofwel het geheele vrijgekomen deel te wijden met intentie de graven der Protestanten uit te sluiten ofwel het deel voor de vier katholieken alleen te wijden.

Nu wilde ik graag Uw gevoelens hieromtrent vernemen. De kwestie is nog al stof opjagend en zou wanneer de Protestanten besluiten de lijken naar elders over te brengen, kwaad bloed zetten. Ik zou in deze zooveel mogelijk ter wille wenschen te zijn. Door de door mij voorgestelde oplossing wordt vanzelf het afgenomen stuk bij het katholiek kerkhof gevoegd, waar dan twee anders denkenden op ongewijde aarde begraven liggen.

Gaarne zou ik van U willen vernemen of ik aldus mag handelen. Bij goedkeuring in deze vraag ik U verlof tot opgraving der vier katholieken.

Rector H. van Laarhoven.”

Na een week kreeg de rector al antwoord uit 's-Hertogenbosch.

“16 Oktober 1945

Aan de WelEerwaarde Heer H. van Laarhoven

Rector te Budel-Dorplein.

WelEerwaarde Heer,

In beleefd antwoord op Uw schrijven dd. 9 dezer

Betreffende de graven der oorlogsslachtoffers, deelen Wij U mede, dat geen der beide oplossingen Ons kunnen bevredigen.

Krachtens het bekende principie “pars maior trahit ad se partem minorem” wordt bij verplaatsing of verwijdering der afrastering het gedeelte van het ongewijde kerkhof, dat getrokken wordt bij het katholieke kerkhof, ipso facto, een onderdeel van het katholieke gewijde kerkhof, waarop geen andersdenkenden mogen worden begraven op straffe van violatio.

De eenige oplossing zou zijn, dat de lijken begraven worden op een geheel afzonderlijk terrein, dat b.v. door de Gemeente hiervoor wordt afgestaan. U kunt Ons dan verlof aanvragen om de lijken der katholieken op te graven en om de nieuwe graven te benediceeren.

Wij begrijpen echter niet, waarom deze zes lijken absoluut bij elkaar moeten liggen. Is hier niet een overdreven vaderlandsliefde aanleiding om aan de kerkelijke wetten afbreuk te doen?

Hoogachtend,

G.N.J. Hendriks

Vicariss Generaal van den

Bisschop van 's-Hertogenbosch.”

Na deze brief van de bisschop heeft men in Dorplein een commissie opgericht die moest zoeken naar een acceptabele oplossing voor alle partijen. Deze commissie had de naam “Oprichting Monument Slachtoffers” en kreeg natuurlijk alle medewerking van de directie van de Zinkfabriek. Nu lag er in die tijd voor het kerkhof in Dorplein de zogenaamde ‘kerkkuil’, dit was de plaats waar de nieuwe kerk van Dorplein gebouwd zou worden. Deze was al jaren uitgegraven maar de financiële middelen ontbraken toen nog steeds om tot bouw over te gaan. Die plaats werd in 1947 door de directie van de Zinkfabriek beschikbaar gesteld aan de commissie om er een monument op te richten. Rector van Laarhoven schreef toen in juli 1947 de volgende brief aan de bisschop van 's-Hertogenbosch.

*“Aan Zijne Hoogw. Excellentie
Mgr. W. Mutsaerts*

Monseigneur,

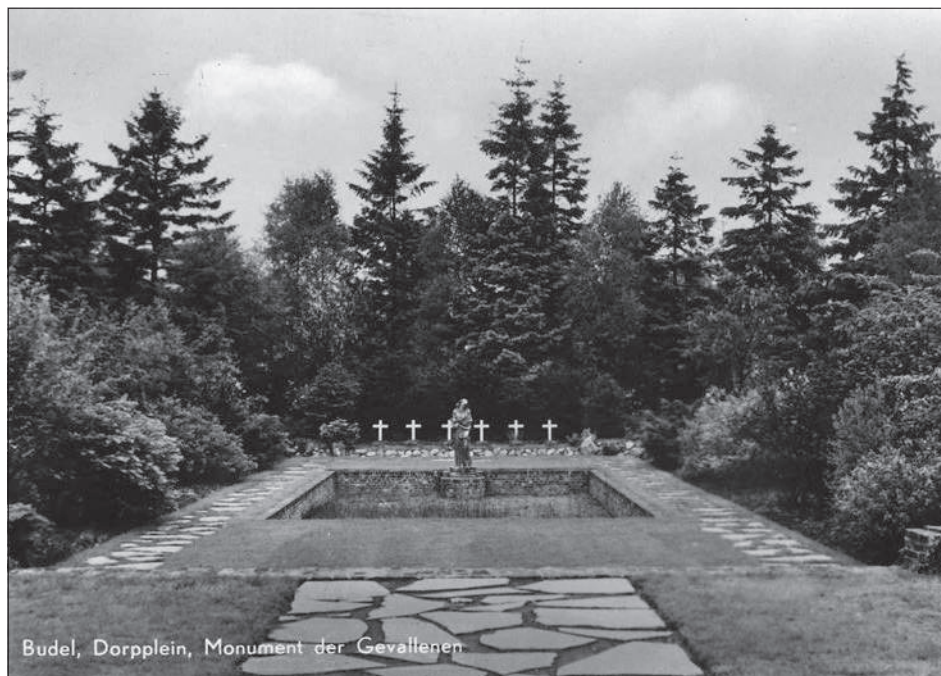
Namens de Commissie tot Oprichting Monument Slachtoffers alhier vraag ik Uwe Hoogw Excellentie beleefd verlof tot opgraving der 4 Katholieke slachtoffers op het kerkhof te Dorplein begraven. De bedoeling der Commissie is de 6 slachtoffers, waarvan twee andersdenkenden, die op ongewijde aarde begraven liggen, te leggen bij het oorlogs monument, dat opgericht gaat worden op een geheel afzonderlijk terrein, dat door de Directie der Zinkfabrieken is beschikbaar gesteld. Verder vraag ik Uwe Hoogw. Excellentie verlof tot wijding der graven van de 4 Katholieken.

*Met beleefde groeten,
Rector H. v. Laarhoven
Dorplein 26 Juli 1947.*

Op 29 juli 1947 gaf bisschop W. Mutsaerts toestemming om de vier katholieke slachtoffers op te graven en te herbegraven bij het nieuwe nog op te richten monument. Op 3 september 1947 werden de zes jonge oorlogsslachtoffers herbegraven op deze “Erebegraafplaats”. Zie hier een van de eerste foto’s uit 1947.

*Een van de eerste foto's van de 'Erebegraafplaats' in Dorplein september 1947
(Collectie HistoriekZM, Budel-Dorplein / JD).*

Monument en Erebegraafplaats van de zes op 5 september 1944 door de Duitse SS-troepen vermoorde mannen (Collectie Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck', Budel).

De vier katholieken aan de linker kant en de twee protestanten aan de rechter kant, met daar tussen een zinken plaat, de scheiding tussen gewijde en ongewijde aarde. De kuil werd omgevormd tot een vijver, voorstellende het water van het Ringselven (de Peel), met daarin een vrouwenbeeld met bloementak en duif, symbool van de vrede. Op 4 mei 1949 is dit monument officieel onthuld en nog ieder jaar worden de zes herdacht tijdens de jaarlijkse dodenherdenking.

Van de zes oorlogsslachtoffers werden er vier vermoord bij het Ringselven in Dorplein. Ze waren daar heen gevlucht met de door hen gevangen genomen NSB-ers. Maar twee van de zes, de gebroeders Leo en Martin Looymans, werden vermoord in de buurt van de gesaboteerde Duitse trein. De plaats waar de twee broers vermoord werden, ligt op het fabrieksterrein van het huidige Nyrstar. Ieder jaar worden, in de week van de jaarlijkse Nationale Dodenherdenking, naaste familieleden door Nyrstar uitgenodigd voor een kleinschalige dodenherdenking op het fabrieksterrein. Een mooi initiatief van deze firma en ook belangrijk voor de toekomst. Want het gedenkteken van de gebroeders Looymans ligt in het gebied waar in de toekomst het project Metalot3C komt te liggen. Dit is een project op het gebied van ontwikkelingen in duurzame energie. Het gedenkteken zal er altijd blijven is mij verzekerd.

*Gedenkteken voor de gebroeders Leo en Martin Looymans op het fabrieksterrein van de firma Nyrcstar
(Collectie Giel Stollman, Budel).*

Op 1 september 1950 werd assistent-priester G. Houben opgevolgd door professor Jochems. Ook hij kwam van het Bisschoppelijk College uit Weert. Eind september 1950 werd rector H. van Laarhoven benoemd tot pastoor te Lith bij Oss en verliet ook hij Dorplein.

1950 – 1963 Rector W. Thijssen

Met ingang van 29 september 1950 wordt Willem Thijssen door monseigneur W. Mutsaerts benoemd tot rector in Dorplein. Op 18 september 1950 schreef de bisschop de volgende brief aan W. Thijssen.

*“Aan de WelEerw. Heer W. Thijssen
Kapelaan H.Sacrament
Ringbaan Oost 182
Tilburg*

Wel Eerwaarde Heer,

Ter voorziening in de vacature, ontstaan door de Promotie van de WelEerw. Heer H.E. van Laarhoven, benoemen Wij U door deze, met ingang van 29 September 1950, tot RECTOR van de Rectoraatskerk te BUDEL-DORPLEIN, met alle daaraan krachtens vroeger getroffen regelingen verbonden rechten en plichten. Uw jurisdictie “usque ad revocationem” blijft ongewijzigd gehandhaafd. Bovendien verlenen Wij U “durante munere Rectoris” de faculteit, om afzonderlijke personen of families, die wonen binnen het territorium van Dorplein, of personen, die op een of andere wijze met de Zinkfabriek verbonden zijn als arbeiders, employé of Directie, om een wettige en rechtvaardige reden te dispensereren in de Vasten- en Onthoudingswet. Voor de Regering zullen Wij U aanschrijven als Assistent te Budel-Schoot.

De Bisschop van 's-Hertogenbosch.

W. Mutsaerts.”

Groot feest was er op 30 september 1950 toen Dorplein zijn nieuwe rector W. Thijssen ontving. Met de harmonie “Les Echos de Dorplein” voorop stonden aan de ingang van het dorp een stoet schoolkinderen, alle verenigingen en zeer veel inwoners van Dorplein, toen de rector komend uit de richting van Budel-Schoot zijn intrede deed. De schoolkinderen zongen o.l.v. meester Janssen, hoofd van de school, en de directeur van de Zinkfabriek André Dor sprak een woord van welkom. Met volop muziek ging het toen in optocht naar de kapel van Hôtel St. Joseph/de Cantine. Hier werden enkele liederen gezongen en hield de nieuwe rector zijn eerste toespraak voor de gelovigen van Dorplein. Na de plechtigheid werd de nieuwe herder met muziek naar zijn woning in de Marialaan begeleid. Geen enkele priester in Dorplein heeft zoveel indruk gemaakt als deze rector W. Thijssen. Hij was 39 jaren lang de geestelijke leider in Dorplein.

Willem Thijssen werd, als één na jongste in een gezin van acht kinderen, geboren op 31 maart 1914 in Zijtaart, een dorpje bij Veghel. Hij werd op 3 juni 1939 in de Sint Jan van 's-Hertogenbosch tot priester gewijd door monseigneur Diepen. In augustus

Pastoor W. Thijssen samen met zijn vader en moeder kort na zijn priesterwijding in juni 1939 (Collectie Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck', Budel).

De rectorie in de Marialaan met rector W. Thijssen, 1950 (Collectie Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck', Budel).

1939 werd hij benoemd als kapelaan in Deest, Gelderland. Na de oorlog in 1945 ging hij werken als kapelaan in Tilburg. Daar verbleef hij tot hij in 1950, totaal onverwacht benoemd werd als rector van Dorplein. Willem Thijssen had voor die tijd nog nooit van Dorplein met zijn Zinkfabriek gehoord. Omdat zijn benoeming zo onverwachts kwam, moest hij snel van alles regelen zoals bijvoorbeeld een huishoudelijke hulp. Een van zijn zussen, Marie, heeft toen die taak op zich genomen. Marie is altijd trouw bij haar broer Willem gebleven en heel Dorplein kende haar als 'Marie van de rector', en later toen W. Thijssen in 1963 tot pastoor benoemd werd natuurlijk als 'Marie van de pastoor'. Rector W. Thijssen was de geestelijk adviseur van alle verenigingen in Dorplein en was bijna bij alle gebeurtenissen die in Dorplein plaats vonden betrokken. Hij gaf godsdienstles op de lagere school en overhoorde ons de catechismus. Onder zijn geestelijke leiding werd op 6 april 1952 de Sint Josephkerk van Dorplein in gebruik genomen. Hier over later meer. Hij kreeg ook te maken met een nieuwe assistent-priester want professor Jochems werd in 1956 opgevolgd door professor Suylen eveneens van het Bisschoppelijk College uit Weert. Met de overgang van de Sint Josephkerk in december 1963 naar het bisdom van 's-Hertogenbosch werd rector W. Thijssen benoemd tot pastoor door monseigneur W.M. Bekkers. Hier onder volgt de benoemingsbrief van bisschop Bekkers.

*“Aan de Zeereerw. Heer W. Thijssen
Rector van de Rectorale Hulpkerk van de H. Joseph
Budel-Dorplein.*

Zeereerwaarde Heer,

Tot ons genoegen kunnen wij U mededelen dat wij met ingang van zondag 8 december 1963 a.s. de parochie van de H. Josef te Budel-Dorplein canoniek hebben opgericht en U tot eerste pastoor der parochie hebben benoemd. Het Oprichtingsbesluit gelieve U op zondag 8 december a.s. in Uw parochiekerk te willen afkondigen en het daarna in Uw archief op te bergen. Uw benoemingsbrief tot pastoor treft U hierbij aan. Alvorens U geïnstalleerd wordt als pastoor moet door U de Professio Fidei en de Anti-modernisten-eed worden afgelegd. Door deze machtigen wij de Hoogeerw. Heer Deken C. Berkelmans van Heeze dit namens ons te doen. Het formulier hiervoor vindt U hierbij ingesloten. Op een later te bepalen datum zullen wij U nog gaarne in verband met de oprichting der nieuwe parochie persoonlijk ontvangen. Wij zullen van de canonieke oprichting van de nieuwe parochie kennis geven aan de Minister van Justitie en U t.z.t. mededeling doen van de erkenning der nieuwe parochie door de burgerlijke autoriteiten.

Wij wensen U en Uw Kerkbestuur veel succes toe.

*Met de meeste hoogachting,
W.M. Bekkers
Bisschop van 's-Hertogenbosch.”*

1963-1989 Pastoor W. Thijssen

Rector W. Thijssen werd dus met ingang van 4 januari 1964 benoemd tot pastoor van de St.-Josephparochie van Dorplein. Op 6 juni 1964 vierde hij zijn 25-jarig priesterfeest in Dorplein. In 1973 wordt pater W. van Meijl assistent van de pastoor en blijft dit tot 1989. Op 31 maart 1989 moest pastoor W. Thijssen wegens het bereiken van zijn 75-jarige leeftijd ontslag aanvragen aan de bisschop. Op 4 juni 1989 vierde Dorplein het 50-jarig priesterschap van haar pastoor samen met het 25-jarig bestaan van de parochie. Hij werd in 1989 door het gemeentebestuur benoemd tot ereburger van Budel. Vervolgens namen de parochie St. Joseph en de directie van de Zinkfabriek afscheid van haar innemende en bij velen populaire pastoor en werd er in Dorplein een hoofdstuk afgesloten. Ten tijde van het vertrek van pastoor W. Thijssen liep het kerkbezoek overal in Nederland al terug en dus ook in Dorplein. Maar zijn vertrek, na een verblijf van 39 jaren in Dorplein, heeft zeker het kerkbezoek in Dorplein geen goed gedaan. Pastoor W. Thijssen heeft nog jaren, samen met zijn zus Marie, gewoond in de Vincent van Goghlaan in Budel. Daarna is hij naar zorgcentrum Mariënburcht, tevens in Budel, gegaan. Hier heeft hij nog jaren voor de bewoners kerkdiensten verzorgd. Hij is in Budel overleden op 11 april 2007 in de leeftijd van 93 jaar en begraven op het kerkhof van zijn geliefde Dorplein.

Huldiging ter gelegenheid van het 50-jarig priesterjubiläum en benoeming tot ereburger van Budel van pastoor W. Thijssen in 1989. V.l.n.r.: pastoor W. Thijssen, burgemeester J. Boudrie (Collectie Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck', Budel).

1989-1997 Pastoor P. Gelens

Op 1 juni 1989 werd P. Gelens geïnstalleerd als mede-pastor onder supervisie van pastoor Fr. van Esch uit Budel. Zijn manier van benaderen en functioneren was men in Dorplein niet zo gewend na al die vele jaren met pastoor W. Thijssen. Op zondag 5 mei 1991 werd hij door monseigneur J.G. Ter Schure geïnstalleerd tot pastoor van Dorplein. Het werd geen succes met pastoor P. Gelens in Dorplein. Het kerkbezoek ging steeds verder achteruit en er waren al mensen in Dorplein die toen elders naar de H. Mis gingen. De verhoudingen tussen de pastoor en een deel van de Dorpleinse kerkgemeenschap verslechterde met de jaren. Dit leidde wel eens tot interne conflicten en irritaties. Dit alles verstoorde de onderlinge verstandhouding en leidde tot sollicitaties van de kant van pastoor P. Gelens. Hij is tot september 1997 pastoor in Dorplein geweest en is toen vertrokken naar Kaatsheuvel. Hij bleek later de laatste ‘zelfstandige’ pastoor van Dorplein te zijn geweest.

1997-2013 Pater M. Cornelissen

Na het vertrek van pastoor P. Gelens zag het er heel somber uit voor de parochie St. Joseph van Dorplein. Het bisdom dacht zelfs aan opheffing van de parochie want het bisdom gaf de voorkeur aan een fusie met Budel-Schoot. Maar een groep enthousiaste parochianen wilde dat de parochie St. Joseph zelfstandig zou blijven. De pastoor van Budel-Schoot, dat was pater M. Cornelissen van de Salvatorianen uit Hamont-Lo (B.), werd mede daardoor op 1 oktober 1997 benoemd tot pastoor van Budel-Schoot en Budel-Dorplein. Op 9 november 1997 vond zijn installatie plaats in Dorplein. Pater M. Cornelissen heeft éénmaal per week de H. Mis nog gelezen in de St. Joseph kerk van Dorplein. Ook bleef de kerk nog open voor andere diensten zoals begravenissen, eventuele huwelijken en dopen. Het kerkbezoek in Dorplein was in 2013 nog minimaal en bovendien was er de wens van pater M. Cornelissen om te stoppen in verband met zijn leeftijd. Daarom besloot het bisdom met ingang van 1 januari 2014 de St. Josephkerk van Dorplein aan de eredienst te onttrekken. En met dit gebeuren was dus pater M. Cornelissen de laatste geestelijke die in Dorplein werkzaam is geweest.

Tot slot

Buiten geestelijken van Dorplein waren er natuurlijk nog meer zaken die met de kerk te maken hadden. Denk hierbij o.a. aan de zusters die in Dorplein werkzaam zijn geweest. Zij waren van grote waarde voor de mensen van Dorplein en waren verantwoordelijk voor Hôtel St. Joseph/de Cantine. Ook de diverse gebouwen ten dienste van de kerk wil ik nog nader beschrijven. Dit en nog meer zaken komen aan de orde in het volgende deel van ‘Kerkelijke geschiedenis van Dorplein’.

Noten

1. Mijn bronnen voor dit artikel waren:

- W.Blom, *100 jaar zinkproductie in Nederland (1992)*
- S.H. Winkelmolen, *Budel en Cranendonck voorheen en thans* (Budel 1961)
- Website www.historiekm.nl
- Archief Bisdom te 's-Hertogenbosch
- Archief Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck'
- Werkgroep fotografie van de Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck'
- Informatie van parochie St. Joseph Dorplein
- Informatie van de familie Looymans
- Medewerking van de fa. Nyrstar

Allen hiervoor mijn hartelijke dank.

2. Zie Harrie Jaspers 'Heilige Hartbeelden(monumenten) en H. Harthulde' in *Aa-kroniek* 13 (1994) nr.2.

3. Zie Harrie Jaspers 'Nieuwe bomen bij plaats moorden in de Peel en Theo Stevenslaan in plaats van Antoon Stevenslaan' in *Aa-kroniek* 21 (2002) nr.3.

Henri A.M. Jansen (Tilburg 1861-1927 Deurne), pastoor te Maarheeze van 1907-1927 (Tenzij anders vermeld zijn de afbeeldingen afkomstig uit de Collectie van J. Biemans, 's-Hertogenbosch) .

HET KLOOSTER EN DE MARIASCHOOL TE MAARHEEZE (I)

De Zusters van de Voorzienigheid naar Maarheeze, 1924-1926

door Jac. Biemans

In de oude kern van Maarheeze, niet ver van de kerk en voormalige pastorie vinden we een bijzonder gebouwencomplex. Deze panden, die op de Rijksmonumentenlijst staan, herinneren aan een jarenlange religieuze en sociale activiteit in Maarheeze. De Zusters van de Voorzienigheid speelden van hieruit hun rol in het onderwijs en de verpleging in het dorp. In deze eerste bijdrage rond dit behoudenswaardige monument kijken we terug naar het begin: hoe kwamen de zusters in Maarheeze?

De gebouwen aan De Hoge Weg 1-3

De Hoge Weg is de weg die vanaf de Kerkstraat om het oude kerkhof heen loopt in de richting van het talud van de snelweg A2. Ook de weg vanaf de Kerkstraat bij het viaduct tot aan de afslag naar 't Laar heet De Hoge Weg. Het gebouwencomplex met het adres De Hoge Weg 1, 1a, 3 en 3a bestaat anno 2018 uit een voormalige onderwijzerswoning/klooster (nr. 1) en het haaks daar tegenaan, evenwijdig aan de straat gebouwde, voormalige schoolgebouw (nr. 3). Ook hieraan is later weer een uitbreiding haaks toegevoegd, nu Jongerencentrum 'Harlekijn' (nr. 3a). De bebouwing is van de weg af gelegen, nu aan een pleintje met deels tuinbeplanting.

De gebouwen zijn opgenomen in het register van Rijksmonumenten (nr. 518890). De Rijksdienst waardeert het gebouwencomplex, dat tegenwoordig eigendom is van de gemeente Cranendonck, als zijnde van cultuurhistorisch belang. De combinatie van zusterhuis met school is een uitdrukking van een geestelijke ontwikkeling. Het complex heeft dus een bijzondere betekenis als voorbeeld van een rooms-katholiek congregatieklooster met school van rond de vorige eeuwwisseling. Hoewel de huidige staat van met name de houten delen te wensen overlaat, komt ook de gaafheid van het complex, die immers nog grotendeels uit de bouwtijd stamt, in de waardering naar voren. Terecht stelden daarnaast de provinciale monumentenonderzoekers: 'Van belang is ook de samenhang met de omgevende bebouwing en het kerkhof'. Het complex maakt deel uit van de historische bebouwing van oud-Maarheeze rond de kerk. (1)

Onderwijs in Maarheeze

De gebouwen aan De Hoge Weg herinneren aan de onderwijsgeschiedenis van Maarheeze. En die begon ongeveer op deze plaats al ver voor de komst van de zusters in 1926. De oudste gegevens over onderwijs in Maarheeze dateren uit de periode dat Brabant deel uitmaakte van de Republiek der Verenigde Nederlanden (1648-1795). Anderhalve eeuw was het katholicisme hier verboden en hadden de 'Nederduits-gereformeerde' (Nederlands-hervormde) predikant, ambtenaren en

Klooster met aangebouwd de lagere Mariaschool voor meisjes. Links daarvoor de bewaar- en naaischool, rechts nog een stukje van de pastorie van Maarheeze, ca. 1927.

overheid in Den Haag het hier voor het zeggen. Na de Vrede van Münster in 1648 werd getracht het gebied te protestantiseren en ook het onderwijs was daarvoor een van de middelen. Vanaf 1650 kreeg Maarheeze een hervormde schoolmeester. Maar aan het einde van die eeuw werd er veel geklaagd over een ‘paapse (katholieke) bijschool’ in Soerendonk. Het oudste (hervormde) schooltje van Maarheeze stond eind achttiende eeuw, samen met het raadhuis, op het oude kerkhof aan de hoek van De Hoge Weg.

Na de inval van de Fransen in de Republiek in 1794 en de daarop volgende veranderingen verviel de bevoorrechte positie van de Nederlands-hervormde Kerk ook op de openbare scholen. De hele negentiende en het begin van de twintigste eeuw werd de schoolstrijd gevoerd. Die stond een erkenning van het confessionele (‘bijzondere’) onderwijs voor, door middel van een financiële gelijkstelling met het door de staat gesubsidieerde openbare onderwijs. In Maarheeze zou de katholieke, in Ierland geboren Jacobus O’ Reilly (1773-1859) maar liefst zestig jaar in functie zijn. Hij gaf aanvankelijk les in het schooltje op het Maarheezer kerkhof. Maar het gebouwtje van 45 m2 voldeed inmiddels niet meer aan de eisen van de tijd en zo besloot het gemeentebestuur van Maarheeze in 1840 een nieuwe school te bouwen.

Kerk, openbare school (met riet) en raadhuis (met pannen) op het oude kerkhof te Maarheeze.
Tekening, mogelijk van G.J. Geusendam, 1792 (Brabant-collectie, Universiteit van Tilburg).

De situatie van kerk, school en raadhuis op het kerkhof op een detail uit de oudste kadastrale kaart van Maarheeze, 1832. Ten zuiden daarvan de nog bestaande 'Pastorij' (nr. 1638) en rechts daarvan (nr. 1637) het later tot school verbouwde woonhuis van meester J. O' Reilly en de daarachter gelegen tuinen, waar in 1883 opnieuw een school met schoolmeestershuis verrees.

*Vroege foto van het in 1883 gebouwde schoolmeestershuis en de aangebouwde openbare school
(collectie familie J. Praats, Venray).*

Daarvoor werd het woonhuis van schoolmeester O' Reilly aangekocht en verbouwd tot school en schoolmeesterswoning. Dit huis lag naast de (anno 2018 nog steeds bestaande) pastorie direct aan De Hoge Weg (nu plein/tuintje). Ook werd een nieuw raadhuis gevormd door een vertrek bij de nieuwe onderwijzerswoning. De oude school en het raadhuis op het kerkhof werden afgebroken.

Aan het begin van de jaren tachtig van de negentiende eeuw verkeerden de school, het schoolhuis en de 'raadkamer' in een bijna onbruikbare staat. In 1881 maakte het gemeentebestuur plannen voor nieuwbouw van een afzonderlijke school met onderwijzerswoning en, nu los daarvan, een raadhuis. De nieuwe openbare lagere school (twee klassen) en schoolmeesterswoning werden in 1883 gebouwd in de tuin achter de oude school. Dit zijn de gebouwen die nu nog steeds de basis vormen van het complex aan De Hoge Weg. In de onderwijzerswoning vestigde zich in 1886 het nieuwe hoofd van de school, Petrus Damen. Hij trouwde in 1903 met Marie, de dochter van de Maarheezer brouwer Winters. Vóór de woning was een tuin aangelegd, daarnaast was de speelplaats van de school, waarop ook een pomp stond. De huidige tuin vóór het complex is een moderne verwijzing naar deze tuin van toen.

Een kijkje op de speelplaats van de openbare school, links met een heg afgescheiden van de tuin voor het schoolmeestershuis. Achteraan met pet hoofd der school meester P. Damen. Links een pomp (collectie H. Biemans, Maarheeze).

In 1912 meldde meester Damen het gemeentebestuur dat de school te krap was. In de twee lokalen zaten respectievelijk 57 (klassen 1, 2 en 3) en 37 (klassen 4, 5 en 6) kinderen dicht op elkaar. En met de komst van een station in Maarheeze zou het aantal nog wel toenemen. Omdat het kerkbestuur en het schoolhoofd geen grond beschikbaar wilden stellen, werd besloten om de nieuwe openbare school te bouwen op het plein op de hoek van de toenmalige Oudenboomschestraat (later Stationsstraat) en de Vogelsberg (later Sterkselseweg), waar lange tijd de veemarkt van Maarheeze op een pleintje met lindebomen werd gehouden. Op 26 mei 1919 werd de eerste steen gelegd en op 3 mei 1920 werd het schoolgebouw feestelijk in gebruik genomen. Een rij schooljeugd trok, netjes twee aan twee, van de oude naar de nieuwe school. Iedere leerling droeg naast een vlaggetje een aarden mok, want er zou getrakteerd worden op chocolademelk en krentenbollen! In dat laatste jaar kwam ook de schoolstrijd in Nederland tot een einde. Met de nieuwe onderwijswet werd de financiële gelijkstelling van het openbaar en het bijzonder onderwijs een feit. (2)

Zusters en meisjesschool

Die mogelijkheid om nu tot de stichting van bijzondere scholen te kunnen komen, hield de pastoor van Maarheeze, Henri A.M. Jansen (1907-1927), nogal bezig. Hij had zijn zinnen gezet op de aankoop van de oude school met woning en tuin “welke panden, als aangrenzend aan pastorie en tuin, als ’t ware aangewezen waren het

eigendom te worden van het Kerkbestuur ter wille van alle mogelijke gebeurlijkheden en vooral ook om de mogelijkheid te scheppen dat zich ooit in de parochie Zusters zouden kunnen vestigen.”, zo noteert de pastoor in zijn Memoriaal. (3) Daarom ging de pastoor op 1 december 1924 op audiëntie bij de bisschop van 's-Hertogenbosch, monseigneur A.F. Diepen, met de vraag om de oude school met woning en tuin te mogen kopen. De bisschop vroeg aan de pastoor: *“Pastoor van Maarheeze, zoudt ge gaarne Zusters in uwe parochie hebben?”*, waarop pastoor Jansen antwoordde: *“Monseigneur, niets zou mij en vooral aan mijne parochianen aangenamer zijn.”*. *“Welnu”*, zei monseigneur Diepen, *“dan zijt gij vandaag de pastoor der Goddelijke Voorzienigheid”*. *“Monseigneur”*, antwoordde de verbaasde pastoor, *“mag ik u hieromtrent naderen uitleg vragen?”*. Daarop meldde de bisschop dat hij juist een aanvraag had gekregen van de Zusters der Voorzienigheid (Soeurs de la Providence) te Ruillé in Frankrijk om zich in het bisdom 's-Hertogenbosch te mogen vestigen. *“En nu zijt u de eerste die daarvoor in aanmerking komt”*, legde de bisschop uit aan de aangenaam verraste parochiegeestelijke. Een gelukkige samenloop van omstandigheden! De bisschop zou de zusters op de hoogte brengen en de pastoor kreeg toestemming om de oude school cum annexis te kopen voor rekening van het kerkbestuur.

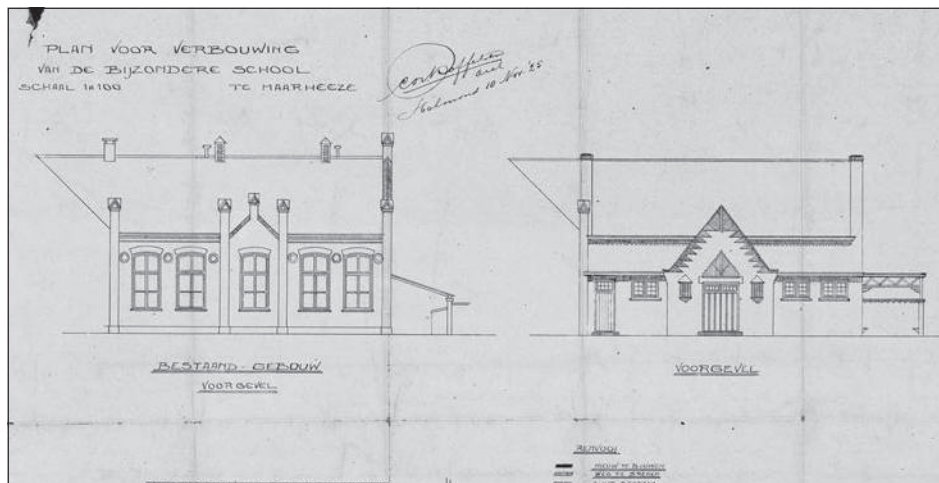

Mgr. A.F. Diepen (1860-1943), bisschop van 's-Hertogenbosch van 1919-1943, foto uit 1928 (collectie Erfgoed 's-Hertogenbosch/H. Eickholt).

Het kerkbestuur ging in onderhandeling met het gemeentebestuur en nog vóór de samenvoeging van de gemeenten Maarheeze en Soerendonk (per 1 januari 1925) werd besloten tot verkoop van de oude school met bijbehorende woning aan het kerkbestuur. Het kerkbestuur bedong een prijs van 4000 gulden (in plaats van de door de gemeente gevraagde 6000) mits de schoolinventaris was inbegrepen en onder garantie dat zich binnen drie jaar zusters zouden vestigen. Mocht hieraan niet worden voldaan, dan zou het kerkbestuur de 2000 gulden (met rente) bijbetalen. De gemeente had daarbij ook enige voorwaarden. De negen bomen voor de school zouden in haar bezit blijven en mochten worden gerooid uiterlijk 31 december 1925. Ook had het hoofd der school, meester Damen, de woning nog in huur van de gemeente tot 1 september 1925, en kon hij beschikken over de door hem geplante vruchtbomen.

Op zondag 18 januari 1925 lichtte de pastoor zijn parochianen over de aankoop en de komst van de zusters in. Hij las hierbij de correspondentie met de zusters voor. Zuster Marguerite Marie, visitatrice te Ruillé schreef aan pastoor Jansen onder meer: *“Z.D.H. Monseigneur Diepen heeft ons voorgesteld een klooster van onze Congregatie in uwe parochie te komen stichten. Zeer gaarne nemen wij dit aanbod van Z.D.H. aan en wenschen U Eerwaarde behulpzaam te zijn bij de zielenzorg, door ons te belasten met de opvoeding en ’t onderwijs der kleine meisjes.”* Pastoor Jansen wachtte met blijdschap en ongeduld de komst van de zusters af, die op 19 januari 1925 voor het eerst school en woning kwamen bezichtigen. Het bezoek liet een gunstige indruk achter en daarop besloot het kerkbestuur om de aangekochte panden aan de zusters ten geschenke te geven wanneer zij zich zouden vestigen en vervolgens alles voor eigen rekening zouden nemen. Over en weer volgden nu voorbereidende bezoeken van zusters uit het Nederlandse moederklooster te Heer bij Maastricht en pastoor Jansen. Op 6 mei 1925 ontving de Algemene Overste van de Congregatie te Ruillé het officiële verlof tot de oprichting van *“een succursaalhuis Uwer Congregatie in de Parochie MAARHEEZE van het Bisdom ’s-Hertogenbosch als woonhuis voor de Religieusen, die zich aldaar zullen belasten met het geven van lager onderwijs en het houden eener bewaarschool”*. In een contract van de Congregatie met het kerkbestuur van Maarheeze werd een en ander nader geregeld. Onder meer *“dat de Zusters der bovengenoemde Congregatie zich belasten met de zorg voor de lagere school voor meisjes”*. En het bij vertrek uit Maarheeze aan het kerkbestuur om niet teruggeven van de gebouwen en terreinen.

Op 13 september 1925 vroeg pastoor Jansen in de H. Missen de aandacht van zijn parochianen. Hij vertelde dat het plan van de zusters was om op 1 april 1926 hun werkzaamheden te beginnen. Hij zei: *“Opdat de Zusters hier haar bestaan zouden vinden en mede in het belang van parochie en gemeente is besloten om in de thans bestaande schoollokalen te beginnen met een R.K. Bijzondere meisjesschool voor gewoon lager onderwijs. Verder zal, wanneer de Zusters hier hare werkzaamheden hebben begonnen, een bewaar- en naaischool gebouwd worden, zooals ik u vroeger ook reeds meedeelde.”* Om met de school te kunnen beginnen moesten de zusters een verklaring aan de gemeenteraad overleggen, dat de school door

Detail uit de (ver)bouwtekening van architect C. Roffelsen van de school, 1925
(collectie Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck', Budel).

minstens veertig leerlingen bezocht zou worden. Daarom riep de pastoor de ouders van schoolgaande meisjes op nog deze dag hun handtekening hiervoor te willen zetten. In zijn memoriaal tekende pastoor Jansen op: *"Tot eer der parochie zij hier meegedeeld, dat aan bovengenoemd verzoek door alle ouders zonder uitzondering voldaan werd."*

Op 21 oktober van dat jaar presenteerde architect Cornelis Roffelsen uit Helmond een tekening aan het gemeentebestuur van de verbouwing van de oude school. Juist die dag waren ook de Generale Overste uit Ruillé, zuster Marie Armelle en de Overste van Heer (L.), zr. Joseph Alexandre met hun assistenten bij de pastoor. Zij hechtten hun goedkeuring aan de verbouwing, net als de gemeenteraad en het ministerie. Op 22 januari 1926 werd de verbouwing van de school aanbesteed. Het werk werd gegund aan aannemer Frans van Moorsel uit Budel die met fl. 5.660,-- als laagste uit de bus kwam, *"...en door wien het werk uitstekend is uitgevoerd onder het opzicht van Willem Guns te Maarheeze"* noteerde de pastoor. Architect Roffelsen bouwde aan de Stationsstraat op grond van brouwer Winters ook het nieuwe huis voor het schoolhoofd Petrus Damen die met brouwersdochter Marie Winters was gehuwd. (4) In de Paasweek, op woensdag 7 april 1926 waren de vlaggen in Maarheeze uitgestoken. Met de trein van 10.46 kwamen de zusters aan op station Maarheeze, waar ze werden verwelkomd door pastoor Jansen. Onder het luiden van de kerkklokken liepen zij de parochie binnen, overal aan de huizen door de parochianen verwelkomd. Ze waren de hele dag te gast op de pastorie en betrokken die avond hun nieuwe woning.

Aanvankelijk kwamen er vijf zusters naar Maarheeze: Zr. Joseph Agnès JOUNOT, overste te Maarheeze (1926-1927); Zr. Thérèse Gerlach LELKENS (1926-1928),

onderwijzeres en eerste hoofd van de school; Zr. Joseph du Sacré Cœur LOOP (1926-1969), onderwijzeres en tevens hoofd van de school sinds 1928; Zr. Rose de Viterbe BONGERS (1926-1937), onderwijzeres en Zr. Hubertine HOUBEN (1926-1930), actief in de huishouding. (5)

Op zondag 11 april (beloken Pasen) namen de zusters plaats in het versierde priesterkoor. Tijdens de hoogmis sprak de pastoor een woord van welkom en opwekking voor zusters en parochianen. De schaalcollecte van alle diensten bracht fl. 150,- op en werd aan de zusters overhandigd. Zaterdag 1 mei werd de nieuwe school als 'Mariaschool' onder grote belangstelling plechtig ingezegend door de pastoor met assistentie van de kapelaans De Bont en Verbunt uit Budel.

Er volgden woorden van dank door pastoor Jansen, burgemeester Klardie en onderwijsinspecteur Coenen. Deze noemde de oprichting van de school "*de zegenrijkste daad van den pastoor, die in de toekomst hem de meeste voldoening zou schenken, meer zelfs dan al zijn overige arbeid.*". Twee dagen later was het maandag, opening en eerste schooldag op de Mariaschool voor 62 leerlingen. Maar niet dan nadat die morgen eerst de H. Mis was opgedragen om de zegen van God te vragen.

Met de opening van de nieuwe lagere school was men er nog niet. Er moest ook nog een bewaar- en naaischool komen. Deze werd voor rekening van de zusters gebouwd vóór het klooster en de lagere school, direct aan De Hoge Weg in een deel van de tuin en de speelplaats. Architect van het hoge gebouw was opnieuw Cornelis Roffelsen uit Helmond. De aanbesteding vond plaats op dinsdag 7 september 1926 en de uitvoering werd andermaal opgedragen aan Frans van Moorsel uit Budel voor de som van fl. 13.480,-. Bij het wegrijden van het zwarte en het inrijden van het gele zand, het vervoer van pannen, stenen en tegels waren de parochianen na een oproep van de pastoor behulpzaam. Door de gunstige winter van 1926-1927 was het gebouw al begin februari 1927 onder dak. Eind mei vond de oplevering plaats en op zaterdag 11 juni werd het gebouw door de pastoor ingezegend. Maandag 30 juni werd het gebouw geopend met 30 kinderen. Pastoor Jansen moet er van zijn werk hebben gehad. In de twintig jaar van zijn pastoraat in Maarheeze droeg hij zorg voor een nieuwe parochiekerk, de komst van een zustercongregatie, een lagere meisjes- en bewaar- en naaischool. Hij heeft er niet lang van kunnen genieten want nadat hij op 30 september 1927 vanwege hartproblemen ontslag nam, overleed hij vrij plotseling in het Liefdegesticht te Deurne op 19 november 1927. Vier dagen later werd hij op het kerkhof te Maarheeze begraven. Pastoor Jansen was op 30 september opgevolgd door Eugène Ch. M. Grips, tot dan kapelaan te Bakel en uit een bekende Vughtse kunstenaarsfamilie afkomstig. In zijn periode werd op 1 oktober 1929 de bestaande openbare lagere jongensschool aan de Stationsstraat omgezet in de R.K. bijzondere jongensschool 'St. Joseph'. Op 19 maart 1930 werd de school plechtig ingezegend.

Kinderen en zusters op de speelplaats voor de Mariaschool, ca. 1930.

In datzelfde jaar was (op 15 januari) in het gymnastieklokaal van de school een afdeling van het Wit-Gele Kruis opgericht. Het succes was zeer groot, want staande de vergadering gaven zich 121 vaders van huisgezinnen op. Deze oprichting was van belang voor de zusters van de Voorzienigheid omdat zij een consultatiebureau achter aan het klooster lieten aanbouwen. (6) Ook werden er zusters aangesteld die in de (wijk)verpleging actief waren.

Over de verdere geschiedenis rond klooster en Mariaschool meer in de volgende aflevering. Daarvoor spraken wij met de in Maarheeze geboren zuster Johanna Fiddelaers.

Wordt vervolgd

Noten

1. Zie de volledige en gedetailleerde omschrijving van de gebouwen in het Rijksmonumentenregister van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) op: <https://cultureelerfgoed.nl/monumenten/518890>
Zie verder ook A.J.C. van Leeuwen e.a, *Cultuurhistorische inventarisatie provincie Noord-Brabant. Gemeente Maarheeze* ('s-Hertogenbosch 1984) 18 en foto 10,11 en J. Mansvelt, "Onbegrijpelijk dat het zo verloederd is" in: *Eindhovens Dagblad*, 5 oktober 2016, 9.

2. Zie J. Biemans, 'Lager onderwijs in Maarheeze 1650-1920' en P.W. van Gils, 'Leerling 1918-1920', Onderwijzer 1934-1968' in: *St. Josephschool* 75 (Maarheeze 1996), 7-16 en 17-22.
3. Het navolgende is, tenzij anders vermeld, vrijwel geheel ontleend aan de aantekeningen en ingeplakte correspondentie van pastoor Jansen (en later Grips) in het Memoriale Parochiae (II, 1907-1974) uit het archief van de parochie H. Gertrudis te Maarheeze.
4. Dit is het huidige pand Stationsstraat 40. Architect Cor Roffelsen was verwant met Marie Damen-Winters: haar broer Piet Winters was net als Roffelsen gehuwd met een dochter van molenaar Gitsels uit Liessel.
5. Voor deze gegevens dank ik de Eerwaarde Zusters Félicité uit Ruillé (Fr.) en Johanna uit Hoeselt (B.).
6. Tussen kerkbestuur en zusters werden onder pastoor Grips twee aanvullende overeenkomsten gesloten, waarbij bij de teruggave om niet van gebouwen bij eventueel vertrek uit Maarheeze de voor rekening van de zusters gebouwde bewaar- en naaischool, alsmede het consultatiebureau, waren uitgesloten. Deze moesten in dat geval eerst gewaardeerd worden.

De crashlocatie van Lt. Dwight A. Fry aan de verlengde Schoordijk te Budel (Deze en andere foto's zijn, tenzij anders vermeld afkomstig uit de collectie van René Vos, Budel).

Crashlocatie Lt. Dwight A. Fry

DWIGHT ALAN FRY CRASHT OP 'DE SCHORIK' IN BUDEL, 1943

door René Vos

Het is 14 oktober 1943, zo rond 14:00 uur, als zich boven het gebied 'Dun Aerdbrand', gelegen tussen Budel en Maarheeze, een adembenemend schouwspel afspeelt. Twee vijandelijke vliegtuigen, een Amerikaans en een Duits gevechtsvliegtuig, zijn met elkaar in gevecht. Vele inwoners van onze dorpen zien dit schouwspel of raken er later op een of andere manier bij betrokken. Uiteindelijk wordt het luchtgevecht gewonnen door het Duitse toestel. Het Amerikaanse toestel crasht in Budel aan 'De Schorik' (Schoordijk). De 21-jarige Eerste Luitenant Dwight Allen Fry, de onfortuinlijke Amerikaanse piloot, zal zijn crash in Budel en de moed van het Maarheezer, Belgische en Franse verzet om hem veilig thuis te brengen nooit vergeten. Hier volgt zijn verhaal aangevuld met vele ooggetuigenverslagen en een bijdrage uit het Amerikaanse familiearchief van de familie Fry.

1943: Luchtgevechten in het jaar van de ommekeer

De Nederlandse samenleving had vanaf 1943 in toenemende mate last van de Duitse bezetting. Langzaam maar zeker raakten de Duitse maatregelen elke burger, ook die in onze dorpen: de rantsoenen verminderden en de vervolging van joden, zigeuners, homoseksuelen en politieke tegenstanders werd hoe langer hoe genadelozer. Het verzet organiseerde zich echter beter, onder andere in Maarheeze door de verzetsgroep 'De Vrijbuiters'. In 1943 sloeg de balans definitief door in het voordeel van de geallieerden. In februari 1943 werd duidelijk dat de Duitsers bij Stalingrad een grote nederlaag hadden geleden. Het tij keerde zich in het voordeel van de geallieerden, mede door de inzet van techniek en vernuft. Een oplossing om bijvoorbeeld het vernietigende Duitse luchtafweer te verstoren, was de inzet van het zogenaamde 'Window'. Grote hoeveelheden uitgeworpen strookjes aluminiumfolie misleidden de Duitse luchtverdediging, die daardoor op de radar, een naderende formatie niet meer zag aankomen. Deze aluminium linten waren met name bedoeld om het radarstation tussen Maarheeze en Weert met de codenaam 'Truthahn' (kalkoen)

De restanten van de radarpost 'Truthahn' direct na het vernietigen (1944).

te verstoren. Op de foto nog een afbeelding van deze radarpost nadat deze was opgeblazen op 5 september 1944. 'Truthahn' was gestationeerd rechts in het weiland (Hoogbosweg) richting Daatjes Hoeve. De sokkel staat anno 2017 nog steeds dominant in de wei.

Boven Nederland vonden in 1943 in toenemende mate felle luchtgevechten plaats tussen de Amerikaanse luchtmacht en de Duitse gevechtsvliegtuigen. De Luftwaffe reorganiseerde

Foto genomen kort voor vertrek; de Amerikaanse Republic P-47D Thunderbolt , gevlogen door Luitenant Dwight Alan Fry.

zich en wist regelmatig vele overwinningen te boeken. Toch eiste de slijtage in het Duitse Jagdgeschwader haar tol. Naarmate de luchtoorlog verhevigde, liepen de Duitse verliezen op. Steeds meer ervaren Duitse vliegers sneuvelden en alsmaar vaker verschenen onvoldoende geoefende vliegers aan het front. Een keerpunt werd in juli 1943 bereikt. Voor de eerste keer sinds mei 1940 lagen de Duitse verliezen boven ons land hoger dan die van de Engelse Royal Air Force en de Amerikaanse Luchtmacht (USAAF) samen. Al deze signalen waren een teken dat de grenzen van Hitlers macht in 1943, zowel in het oosten als in het westen, waren bereikt. Vanaf 27 januari 1943 vloog de Achtste Amerikaanse Luchtmacht overdag naar doelen in Duitsland. Daarbij werden direct zware verliezen geleden. In het begin vooral in het noorden van het land, toen de doelen in het Duitse kustgebied lagen, maar vanaf het voorjaar van 1943 kwamen de Amerikaanse toestellen verspreid over heel Nederland neer. In de gemeenten Cranendonck en Hamont-Achel crashten in 1943 zeven geallieerde en één Duits toestel, waaronder op 14 oktober 1943 de Amerikaanse Republic P-47D Thunderbolt gevlogen door Luitenant Dwight Alan Fry. Om een goed beeld te krijgen van de impact van deze crash heb ik contact gezocht met de familie van Dwight Alan Fry. Zijn kleinkind Chris Powell schrijft het volgende over zijn opa.

Dwight Allen Fry

Uit de brief van Chris Powell: Het vliegen zit ons in het bloed. Maar liefst drie generaties vlogen, zelfs mijn moeder. Ik meldde me net als mijn opa en overgrootvader bij het Military Institute in Virginia en ging in dienst bij de marine. Ik zelf vloog vijf jaar lang

de S-3 Viking en diende twee uitzendingen in de Perzische golf, in 1999 en 2001 (Operatie Southern Watch). Ik werk als vrijwilliger bij het 8th Air Force museum in Pooler. Ik schrijf artikelen en een van deze artikelen gaat over mijn opa, Dwight Fry. Dwight Allen Fry werd geboren op 14 mei 1922 in Boise in de Amerikaanse staat Idaho. Zijn oom Ralph Fry vloog gedurende de Eerste Wereldoorlog als Amerikaans piloot. Deze oom Ralph Fry was een van de commandanten van de Amerikaanse luchtmacht in de Filipijnen toen de Japanners Pearl Harbour aanvielen. Oom Ralph had een sterke invloed op Dwight Fry en nam hem op zijn twaalfde al mee de lucht in. Nadien was er eigenlijk geen twijfel meer wat Dwight Fry later zou worden; vliegenier! Dwight meldde zich aan in 1941 en vloog diverse vliegtuigen zoals de AT-6 en de P-38. Hij slaagde in 1942, waarna hij uiteindelijk via allerlei omzwervingen belandde in Richmond bij 353rd Fighter Group op Byrd Field. Het squadron van Fry werd uitgerust met Republic P-47D Thunderbolt gevechtsvliegtuigen. Helaas mochten daar vanwege het voorkomen van onnodig verlies van vliegtuigen geen luchtgevechten mee geoefend worden. Dit resulteerde in het feit dat ze hopeloos onervaren voor de oorlog boven Europa afreisden.

Met de boot Queen Mary reisde Fry in 1943 af naar Engeland waar hij belandde op het vliegveld te Metfield. Kort daarna werd Fry ingezet en hij scoorde 'two kills', een Duitse Me Messerschmitt 109 en een Junker-88. Het gevecht en de crash in Budel op 14 oktober 1943, kort na zijn eerste overwinningen, zijn uit zijn eigen aantekeningen in het familie-archief. De woorden tussen haakjes zijn verklaringen van begrippen door mij.

14 oktober 1943

"04.30 uur: Het regende erg hard. Geen missie vandaag dacht ik nog. Snel naar het ontbijt met verse eieren. Na het ontbijt moesten we ons zoals gewoonlijk melden in de 'briefing room'. Ik dacht nog dat we te horen kregen dat we ons de hele dag zouden moeten bezig houden met 'trainingsfilms', maar niet dus! We escorteerden op deze missie bommenwerpers richting Düren (D) die als doel een kogellager-fabriek in Schweinfurt (D) hadden. Niemand geloofde dat we met deze laaghangende bewolking en regen zouden vliegen. We maakten ons klaar en stonden klaar op de startbaan. Ik dacht dat ze de 'rode flare' (lichtkogel, het sein voor het vertrek) nooit

zouden geven maar toch om 11:52 uur werd de lichtkogel afgevuurd.

Met 52 gevechtsvliegtuigen verlieten we het vliegveld in Metfield, in het graafschap Suffolk (GB). Deze dag zou uiteindelijk de geschiedenis ingaan als 'Black Thursday' – Zwarte Donderdag, omdat toen 60 van de 291 ingezette B-17 bommenwerpers niet terugkeerden naar de basis. Elke bommenwerper telde 10 jonge bemanningsleden! Percentagegewijs de grootste verliezen ooit voor de Amerikaanse luchtmacht.

Briefing voorafgaande aan een missie.

Dwight Alan Fry in zijn P-47 D 'Eager Beaver' kort voor vertrek op zijn laatste missie.

Ik vloog in mijn Thunderbolt, P-47 code Y-LH, die ik gekscherend 'Eager Beaver' (gretige bever) had genoemd. Dit als dubbele betekenis voor een High School T-Shirt wat ik ooit gekregen had. Deze dag werden we ingezet om B-17 bommenwerpers te escorteren naar een kogellager-fabriek in Schweinfurt (Duitsland). We vlogen met zes squadrons P-47's en zorgden op een deel van de heen- en terugreis voor beveiligingsescort. Van de drie ingezette squadrons gevechtsvliegtuigen werden zowel op de heen- als terugweg drie squadrons al teruggeroepen omdat hun bommenwerpers te laat waren en ze anders zonder brandstof kwamen te zitten. Dit was een flinke tegenslag. Wij wisten toch nog 19 Duitse gevechtstoestellen, die de formaties aanvielen neer te halen, waarvan in totaal 8 boven Nederlands-Belgisch grondgebied.

Uiteindelijk werd de operatie toch als een succes beschouwd omdat de B-17, nadat we ze verlaten hadden, 186 Duitse toestellen als 'confirmed kill' (uitgeschakeld) rapporteerden, 27 als 'vermoedelijk' en 89 als 'beschadigd'. In totaal dus 302 Duitse toestellen.

Ik vloog in formatie met de piloten Dewey, Walsh, Rimerman en ik zelf als no. 4 in mijn 'wing'. Rimerman was onze commandant. Tegen de tijd dat we terug moesten keren, dit was gepland om 13:30 uur, zag onze commandant enkele Duitse gevechtstoestellen en sommeerde ons nog 5 minuten langer te blijven. Onze formatie vloog door en toen een Duitse formatie de bommenwerpers aanviel wierp mijn commandant zich in de strijd. Mijn squadronleader Kapitein Blickenstaff wist echter niet dat hij vanuit

de zon benaderd werd door 2 Duitse Fw-190 gevechtsvliegtuigen. Ik riep nog “Blick, high right!” maar wist niet dat zijn radio op dat moment niet werkte. Ik wierp me direct in de strijd en toen ik naar beneden vloog zaten er direct twee 190's (type Focke-Wulf 190) achter me die meteen begonnen te schieten. Ik zag dit en met een listige manoeuvre verborg ik me ‘in het zonlicht’ om vandaaruit mijn belagers aan te vallen. Dit werd echter gezien en de twee vijandelijke toestellen die achter me aan zaten braken hun aanval af. Ik vervolgde mijn aanval op het toestel wat het meest rechts vloog. Ik kreeg de kans om goed in positie te komen. Vervolgens schoot ik met alles wat ik had op het Duitse toestel. De Duitse piloot verliet het toestel waarop ik, met mijn minachting voor de vijand, nog probeerde om de parachute te raken, zoals ze dat overigens ook later bij mij zouden doen. Het tweede toestel was echter teruggekeerd en vloog nu direct achter mij aan. Met de Duitser in mijn kielzog nam ik een steile duik naar rechts waarbij ik de boomtoppen raakte. De Duitser was hiervan niet echt onder de indruk en bleef mij volgen. Ik realiseerde me al snel dat een duikvlucht niet veel uithaalde zodoende ging ik dicht over de grond vliegen met enkele acrobatische manoeuvres. Ik maakte gebruik van de wind en maakte een halve looping (een zogenaamde Immelman). Opnieuw maakte ik een duikvlucht maar de Duitser liep steeds meer op mij in. Klaarblijkelijk was dit iemand van de Duitse elite die achter me aan vloog.

Toen maakte ik mijn eerste fout, om nog meer snelheid te maken ging ik horizontaal vliegen. Kort daarna drong een 20 mm explosief in mijn super charger. De ‘manifold pressure druk meter’ (luchtdruk in cilinders) daalde direct naar 42 . De hoop om de Duitser in zijn snelle FW 190 te ontlopen was verdwenen.

Ik was geraakt met een schampschot langs mijn rechter wenkbrauw en een schampschot in mijn rechter arm, waaruit beide bloed vloeide. Ik besloot dat ik het uit moest vechten, hier op deze plaats. Ik won wat tijd door over de boomtoppen te scheren in de hoop dat de Duitser alsnog een fout zou maken. Ik maakte een scherpe bocht en kwam in een betere positie. Echter, we hadden allemaal geleerd dat draaien in een bocht pure suicide was, nou dat was raar genoeg precies wat ik deed! Direct daarna werd ik geraakt.

Pasfoto van Dwight Alan Fry.

Het laatste wat ik me herinnerde was dat ik op mijn instrumenten keek op mijn dashboard, en zag dat ze er één voor één mee ophielden. Er ontplofte een 20 mm explosief in mijn cockpit en delen ervan scheurden mijn ‘Mae West’ (reddingsvest) midden door. Ik voelde de verwondingen in mijn buik die pijnlijk aanvoelden. Ik realiseerde me dat als ik uit het toestel wilde springen nu de tijd was aangebroken. Het toestel was te zeer geraakt om verder te vliegen. Ik bracht mijn toestel tot zo'n 350 meter boven de grond (het volgende gebeurde in minder dan 30 seconden). Ik maakte het scherm boven me los en ging staan om eruit te springen. Met 180 km per uur verliet ik het toestel en achterover tuimelend door de

luchtdruk werd ik meegezogen en raakte ik met mijn billen en enkel de staart van mijn vliegtuig waardoor ik een snee opliep in mijn bil en drie botten brak in mijn voet. Met bloed in mijn mond bedacht ik dat mijn parachute onbruikbaar was geworden door de botsing met de staart van mijn vliegtuig.

Ik zweefde nu enkele honderden meters boven de grond bijna bewusteloos en met de gedachte zo de grond te raken en pijnloos te overlijden. Ik besloot toch zo hard als mogelijk aan het parachutekoord te trekken in de hoop dat ik geluk zou hebben. Toen de grond en de bomen onder me steeds dichterbij kwamen, hoorde ik het opengaan van mijn parachute. Op 50 meter hoogte ging hij open en gaf me een 'snuk' waardoor ik mijn beide laarzen verloor.

Direct daarna kwam ik met beide benen, in een klein open terrein, op de grond terecht. Ik voelde mijn botten kraken en voelde het harnas van mijn parachute ontspannen. Ik ging meteen op zoek naar dekking in het bos. Direct daarna hoorde ik de motor van de FW-190 die naar me op zoek was. Hij vloog net boven de boomtoppen en op zijn terugweg schoot hij nog een salvo kogels over mijn parachute die voor me op een open veldje lag. Ik kon hem geen ongelijk geven, ik had net zijn 'wing-man' uitgeschakeld. Ik had het overleefd, maar waar was ik? In Budel begreep ik later!“ (nabij de grens Budel-Maarheeze).

Oberleutnant Adolf Glunz

De Duitse piloot die Fry neerschoot was Oberleutnant Adolf Glunz, van het 5./Jagdgeschwader 26, een van Duitsland beste piloten. Adolf 'Addi' Glunz was een van de WO II 'Azen'. In totaal vloog hij 574 gevechtsmissies. Hierbij voerde hij 238 aanvallen uit. Tijdens deze aanvallen op geallieerde toestellen boekte hij 71 overwinningen, waaronder die op Fry. Adolf Glunz overleed in 2002 op 86-jarige leeftijd aan Alzheimer).

Dwight vertelt verder: “Toen ik mijn parachute wilde opruimen hoorde ik de eerste Duitse vrachtauto al stoppen, er werden allerlei bevelen geschreeuwd. Ik wierp mijn uitrusting af en strompelde richting mijn parachute om die te begraven. De geluiden van de Duitsers werden echter steeds luider en ondanks de instructies liet ik mijn parachute liggen. Ik verstopte me onder een

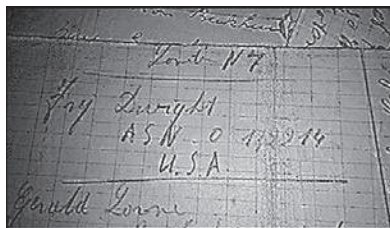
dikke dennenboom die in het midden stond van een klein veldje met hoog gras. Net als een gewond konijn groef ik me in en keek hoe de Duitsers dichterbij kwamen. Ik kon alleen maar bidden dat ze me niet zouden zien. Ze waren nu zo'n 75 meter van me af, zouden ze mijn bloedspoor gezien hebben? Plotseling volgde er een commando en ze stapten in hun vrachtwagens en vertrokken naar het zuiden.

Ik begon te bibberen en constateerde dat ik uit mijn mond bloedde, mijn rechterarm had een flinke wond, ook was mijn buik geraakt en had ik een flinke scheur in mijn bil. Ik besloot morfine en sulfanilamidepoeder te gebruiken en legde een tourniquet aan om mijn been. Dit alles had zo'n sterk effect dat ik vrijwel onmiddellijk in een diepe slaap wegzakte. Toen ik wakker werd, zag ik een prachtige hemel met mooie sterren. Ik kreeg het direct erg koud en dacht terug aan mijn jeugd thuis met Kerst en mijn Christelijke kerkgemeenschap. Ik begon te bidden en viel weer in slaap tot de volgende ochtend.

Ik wist dat ik in Nederland was, net over de grens met België. Mijn rechterbeen was er inmiddels slecht aan toe. Het stonk naar rotte vis, een teken dat als ik niet snel hulp zocht ik het been zou verliezen. Het kon twee kanten op gaan; of ik zou gevangen worden genomen of ik zou ontsnappen. Ik zag twee jonge jongens aan het werk op het veld. Ik strompelde er naar toe en zei. "American flyer, shot down, wounded, help me please?" (dit blijken de gebroeders Ceelen uit Maarheeze te zijn die op het land aan het werk waren). Ze aarzelden geen seconde en haalden een tandem achter een hooibaal vandaan. Hierop reden we naar een grote witte boerderij waar even later een dokter arriveerde (dokter Raeven uit Soerendonk). Hij sneed de delen van de kogel uit mijn arm en verbond mijn been. Mijn been genas wonderbaarlijk snel en na een week werd ik op transport gezet. Ik was blijkbaar precies op de zogenaamde 'Comet Escape Line' geland. ('Comet Escape Line' was de ontsnappingsroute vanuit Nederland via België naar Frankrijk en uiteindelijk Spanje).

De 'ondergrondse' behandelde me goed, ik wist dat ze groot gevaar liepen. Als ze gepakt werden, liepen ze risico dat het hele gezin werd geëxecuteerd! De spanning van die tijd heb ik nog steeds. Geregeld word ik 's nachts nog wakker niet wetende of ik thuis ben of bij de ondergrondse. Via België (Hamont) ben ik samen met Gerald Lorne vervoerd naar Frankrijk. (Gerald Lorne crashte op 31 augustus 1943 achter de zinkfabriek in Budel-Dorplein. Ze worden beide getransporteerd door Charles Willekens van station Neerpelt naar Antwerpen).

Via het Belgische en Franse verzet kwam ik uiteindelijk, via de Pyreneeën, in het neutrale deel van Spanje. Op 30 december 1943 arriveerde ik in Engeland om vervolgens op 30 januari 1944 weer terug te keren op mijn basis in Metfield. Volgens een van de voorschriften werd ik als teruggekeerde piloot, na te zijn neergeschoten, buiten de oorlog gehouden. Het vervelende is dat mijn terugkeer nooit

Brieven uit het persoonlijke archief van 'transporteur' Charles Willekens uit Achel (Beverbeek).

goed is geregistreerd. Zo sta ik als 'vermist' geregistreerd en is mijn naam merkwaardig genoeg, ondanks mijn protest, gegraveerd op het Virginia War Memorial. Ik kreeg voor mijn bijdrage enkele hoge onderscheidingen uitgereikt zoals een Silver Star en maar liefst 2 Purple Hearts. Eén Purple Heart voor mijn verwondingen en één voor mijn overlijden. Die laatste heb ik maar teruggestuurd.

Na mijn terugkeer werd ik instructeur bij de luchtmacht en benoemd tot kapitein. Ik mocht niet meer vliegen, dat was zo nu eenmaal bepaald. Na enkele jaren hield ik het werken in de luchtmacht voor gezien. Ik keerde definitief terug naar Richmond. Ik was al getrouwd in maart 1944. Samen met mijn vrouw kreeg ik een dochter genaamd Terry."

Kort na dit interview uit 2004 overleed Dwight Alan Fry aan hartfalen op 26 april 2005. Hij is begraven op de Hollywood Cemetery in Richmond, Virginia (USA).

Pilot Fry, Officially 'Dead,' Shows Up For New Assignment

Officially—according to recent War Department records—Lieutenant Dwight Allen Fry was dead.

But to his family and friends he is a healthy, happy young flyer, just returned from action, and ready for a fresh assignment.

Lieutenant Fry, 22, husband of Mrs. Elizabeth Waller Goddin Fry, of Richmond, was listed as killed in action on October 14 in the European area, where he was serving as a P-47 Thunderbolt fighter pilot with the Eighth Air Force in England.

Three days after his return, his wife received her widow's pension check made out to Mrs. Elizabeth W. Fry, unmarried widow of Dwight A. Fry. Some time before, she had received her husband's insurance.

The lieutenant, who says he cannot for the present tell the story of how he happens to be alive, believes that he is the only man who has been officially listed as dead with full particulars of his death given.

Escape Is Secret

How near he actually came to death, however, he was able to tell in relating events leading up to his "death":

He was returning from a raid over Schweinfurt, Germany, on October 14, when a pack of Focke-Wulf 190's attacked the bomber squadron he was escorting. In his group he was "number four man" in a formation which was four planes deep. As "tail end Charlie," he was ready to peel off after his flight leader who went down to attack the Focke-Wulfs. But he never did, because two of the 190's attacked the man in front of him,

Lieutenant Wayne Blickenstaff, of California.

To save the "number three man," Lieutenant Fry opened all the guns of his P-47 Thunderbolt, the "Eagle Beaver." Two German planes spread and one went to his rear. He successfully outshot and outmaneuvered the 190 in front and down it went. Then he shot it out with the man on his tail from 16,000 feet down to 10. When he managed to get back up to 800 feet his plane was on fire and he had to bail out.

"It was the fastest ship in the squadron, and I hated to leave it," the officer said.

After he hit the ground, he was strafed by the German pilot three times and then the German disappeared.

That's all of his story he can tell, he says, except that since that time he has been bombed out in London raids. Just before receiving his orders to return home, he was thrown out of bed in the middle of the night, when a bomb scored a direct hit on the building in which he was staying.

On a 21-day leave after nine months overseas, Lieutenant Fry came home with 34 missions to his credit and a rainbow array of service ribbons. He has been recommended for the DFC.

From Richmond, the Frys will go to the West Coast, where the lieutenant will receive a special assignment. He graduated from Luke Field, Ariz. in October, 1942. Following his graduation, he was stationed at the Richmond Army Air Base and at Baltimore. He is a native of Boise, Idaho, and the son of Mr. and Mrs. Guy O. Fry.

The couple were married in Richmond in March last year.

Artikel uit de Richmond Times van 15 maart 1944 over de dood verklaarde Fry die weer opdook.

Dwight Alan Fry in gesprek met zijn kleindochter, 2002.

Ooggetuigeverslagen

Onderstaand enkele ooggetuigenverslagen. Het is altijd opmerkelijk om te zien hoe de grote lijn in de verhalen wel overeenkomt maar daarnaast ook weer rigoureus afwijkt op bepaalde punten.

Ooggetuige Niek Corstjens, Meemortel 2 te Budel in 1997:

“We waren aan het ‘buntsteken’ (takkenbossen bij elkaar aan het binden voor het maken van bezems) toen we een luchtgevecht zagen vlak bij ons. Ik woonde toen met mijn familie in de Heikant in Budel. Om precies te zijn in het laatste huis links, richting het huidige vliegveld.

Toentertijd stonden er verder geen huizen. Ik zie het nog voor me; de Duitser zat er vlak bovenop en de Amerikaan maakte geen schijn van kans. De Amerikaanse jager begon te branden en we zagen dat de piloot er met zijn parachute uit sprong. Hij dreef af richting de Buulderbossen. Ik zie nog steeds deze man voor me hangend aan zijn spierwitte parachute. Hij is waarschijnlijk in de bossen terecht gekomen. Het vliegtuig stortte neer vlakbij de Schoordijk (toen een zandpad) bij het verlengde van de Schoordijk richting het huidige motorcrossterrein. Deze piloot is, heb ik later van horen zeggen, afgevoerd door een boer die naar het verbrande vliegtuig liep”.

Ooggetuige Niek Corstjens nabij de crashplaats, 1997.

Ooggetuige Jan Slenders, Schoordijk te Budel in 2011:

“Ik weet nog goed dat er een luchtgevecht aan de gang was boven de Buulderbossen, het ging er flink aan toe. Omdat het steeds dichterbij kwam, ging ik op een gegeven moment maar in de sloot zitten. Even later zag ik het geallieerde vliegtuig dat in brand stond naar beneden komen en een parachute ontvouwde zich in de lucht. De

piloot landde achter op de landerijen van de boerderij van Van Lent aan de Rijksweg te Maarheeze. Later hoorde ik dat hij aangeklopt had bij een boer nabij de Oude Rijksweg. Die heeft hem overgebracht naar Harrie en Trien Semler. De Semlers woonden in een woonwagen aan de Vogelsberg te Maarheeze en waren actief in het verzet. Harrie Semler zou hem verstoppt hebben in een dubbele bodem onder zijn woonwagen. Wat er verder met de piloot is gebeurd, weet ik niet. Even later zijn we gaan kijken naar dat neergestorte vliegtuig. Het was neer gekomen langs de weg waar nu het motorcrossterrein ligt. Om precies te zijn net achter ‘De Heilooop’. Het vliegtuig had aan de ene kant de sloot geraakt en was doorgeschoten. Er stond een Duitse schildwacht op de zandweg om er op te passen”.

Ooggetuige Toon de Werdt, Keunenhoek te Budel in 2010:

“Het verhaal dat ik vertel, heb ik vaak gehoord. Sjang en Toon Ceelen waren aan het ploegen op de landerijen achter Van Lent. Hier lag de grond van Sjaak Heesen die ze bewerkten. Ze zien na een luchtgevecht een piloot naar beneden komen aan een parachute. De piloot landde enkele meters van hun vandaan. Ze verstaan elkaar niet maar Sjang gebaart dat hij alles uit moet trekken. Ze begraven zijn kleren en trekken hem snel een oude overall aan. Ze brengen hem naar een van de boeren in de buurt. Geholpen door Huub Peeters en Everard Winters uit Maarheeze wordt hij later naar dokter Raeven gebracht. Dit omdat hij, bij het verlaten van het vliegtuig, gewond is geraakt aan zijn bil. Niet veel later wordt de piloot opgehaald en verborgen”.

Ooggetuigen Harry Smeets en Gerard Smeets uit Budel

“Het vliegtuig is gecrasht achter op de Schoordijk. Om een indruk te geven van de plek: In het verlengde van de Schoordijk kruist “De Heilooop” (zo noemden wij die inderdaad vroeger) deze weg. Een eindje verder heb je de zogenaamde “schietberg” tegen de bosrand. Tussen de kruising van de Heilooop met de Schoordijk en de Schietberg (afstand mijns inziens enkele honderden meters) kwam het vliegtuig al glijdend in het weiland rechts van de weg neer. Of er nog mensen inzaten of er uit gesprongen zijn is bij mij niet bekend. Ik was destijds 9 jaar en ik was op de bruiloft van mijn tante Mina Jaanen en Frans Govers (uit het bekende winkeltje op de Schoordijk). De bruiloft werd gehouden in de boerderij van mijn grootvader schuin tegenover de winkel van Govers. Wij waren achter op de Schoordijk aan het wandelen, met enkele leeftijdsgenoten, vlakbij de plek waar het toestel neer kwam. Ook Giel Govers (broer van de bruidegom) was daar met toen nog zijn verloofde Van Seggelen uit Budel-Schoot. Hij sommeerde ons om in de droogstaande bermsloot te gaan zitten ter bescherming. Het was mooi droog weer. Terwijl ik, erg geschrokken natuurlijk, angstig terugkeerde naar de familie op de bruiloft, kwam vanuit het dorp een massa mensen naar de plek gesnel, ook toen was er al ramptoerisme”.

Uit het boek ‘De doodstraf als risico’ van J. Bussels, 1981.

“Hubert Peeters uit Maarheeze zorgde weer voor een vlieger. Op donderdag 14 oktober 1943 schoot een jager de Amerikaan 1st Lt Dwight Alan Fry in zijn

De crashlocatie van Lt. Dwight A. Fry aan de verlengde Schoordijk te Budel.

Thunderbolt “Eager Bever” LH-Y, 513 van het 350^e Squadron, 353 Fighter group, in een luchtgevecht boven Budel neer toen hij bommenwerpers naar Schweinfurt escorteerde. De Duitsers begonnen een grootscheepse jacht in het hele gebied maar Peeters liep net samen met Everard Winters in de bossen rond toen hij hem naar beneden zag zweven. Toen we aankwamen was hij net zijn parachute aan het verbergen en trok zijn hemd uit om een wond te verbinden. Bij het springen had het toestel hem geraakt en een snee over de lengte van zijn bil veroorzaakt. Zijn laarzen was hij ook kwijt geraakt bij het springen. Ik heb hem in een gat in de grond verborgen. Dan ben ik in Maarheeze Dokter Raeven gaan halen. Deze heeft de wond verzorgd. Maar met die wond mocht hij niet langer in de grond zitten. Dan heb ik hem over de grens geleid. De vrouw van de douanier Louis Vrolix haalde hem over de grens. Vandaaruit is hij getransporteerd naar dokter Cuypers in Neerpelt die hem opnieuw verzorgde. Daarna leidde men hem naar Bert Spooren. Hier vertoefde hij nog enkele dagen voordat hij naar Antwerpen mocht vertrekken”.

Dit laatste gebeurde door Charles Willekens die als transporteur 75 piloten van Neerpelt naar Antwerpen vervoerde. Zie de afbeelding uit het privé-archief van Charles Willekens.

Crash restanten gevonden aan ‘de Schorrik’ in Budel

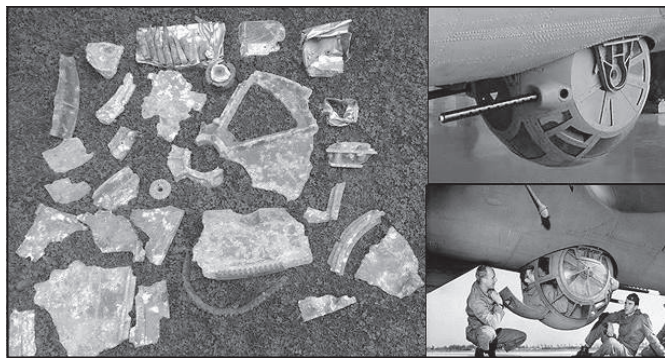
In 2010 en 2011 is deze crashlocatie door mij enkele keren onderzocht. Wat opviel bij het onderzoek is dat er een laag zand verwijderd is van de huidige grond. Hierdoor zijn er natuurlijk al veel resten weg. Wat ik hoofdzakelijk aantrof waren kleine restanten plaatwerk van aluminium en vele gebroken munitie-onderdelen. De munitie is gedateerd 1943 en is door de hitte van de brand aan boord van het vliegtuig ontploft na de crash.

Kleine delen van het vliegtuig en delen van de munitie (12,7 mm browning) gevonden op de crashlocatie (november 2011).

Resten van B-17 bommenwerper in Budel

Dwight Alan Fry begeleidde B-17 bommenwerpers die een missie in Duitsland als opdracht hadden. Zoals beschreven in het verhaal van Dwight Alan Fry werden deze formaties ook boven Budel aangevallen. Hierbij liepen ze averij op. In de gemeente Cranendonck is er geen Amerikaanse B-17 bommenwerper gecrasht wel zijn er door mij in 2016 nog grote onderdelen gevonden van een B-17. Deze grote delen, (zie foto) inclusief ontplofte munitie, werden gevonden op een weiland gelegen aan de Poelderstraat in Budel. Nader onderzoek wees uit dat het ging om delen van

Restanten van een ‘Ball Turrent’ (gevechtskoepel, zie foto’s rechts) onder een B-17. Gevonden in 2016 aan de Poelderstraat te Budel.

een zogenaamde ‘Ball Turrent’.

Deze ronddraaiende geschutskoepel zat onder aan een B-17 bommenwerper en kon zodoende, de onderdoor vliegende Duitse vliegtuigen, uitschakelen. Hierin zat het kleinste bemanningslid in een benarde positie. Wat er gebeurd is met het vliegtuig en deze

persoon is onduidelijk maar de verbrande restanten en de ontplofte munitie, slechts 10 cm van hem vandaan, wijzen op een dodelijke afloop. Ooggetuige Dhr. Zentjens, Grensweg te Budel, vertelt in 2017: *“We liepen op het einde van de oorlog bij ‘de paaltjes’ dat was nabij de grensovergang (BE-NL) richting Budel-Schoot. Daar lag op een dag ineens in de sloot zo’n geschutskoepel. Het was net of hij uit de lucht was komen vallen. Hij was flink kapot en volgens mij zat er niemand in”.*

Slotwoord

Dit verhaal van een jonge Amerikaanse piloot maakt maar weer eens duidelijk dat de impact, van de luchtoorlog boven onze dorpen, op vele levens erg groot is geweest. Jaren na de crash werd er nog veel over gepraat en gespeculeerd wie die Amerikaan nu eigenlijk was geweest en hoe het hem vergaan is. Dit artikel geeft daar antwoord op. Mocht u nog eens behoefte hebben om de crash-site van Dwight Alan Fry te bezoeken rij dan naar de verlengde Schoordijk in Budel, direct achter 'de Heilooop', aan de rechterkant in het weiland. Deze landbouwgrond is momenteel eigendom van Guillaume van Cranenbroek.

Bronnen

- Archief dhr. Ad van Zantvoort (Eindhoven)
- Archief familie Fry, Richmond (USA)
- Archief Charles Willekens, Achel (B.)
- Escape and Evasion Report D.A. Fry in National Archives , Washington (USA), zie: <https://catalog.archives.gov/id/5555001>
- Website 353rd Fighter Group, zie: <https://353rdfightergroup.wordpress.com>
- Interviews Harry en Gerard Smeets, Dhr. Zentjens, Toon de Werdt, Jan Slenders, Niek Corstjens.
- René Vos, *Gebroken Vleugels, Luchtoorlog boven Cranendonck en Hamont-Achel 1940 -1945*, (Budel 2011);
- J. Bussels, *De doodstraf als risico* (z.pl., 1981)
- J. Biemans, 'Verzetsgroep "De Vrijbuiters" in Maarheeze' (I-VI) in: *Aa-kroniek* 29 (2010) nr. 3 – 30 (2011) nr. 4, met name aflevering V 'I am your sincerely grateful friend': pilotenverhalen 1943-1944' in: *Aa-kroniek* 30 (2011), 183-204.

De Grootsooterweg, detail van een prentbriefkaart uit 1948 (deze en de overige afbeeldingen zijn afkomstig uit de collectie van H. Jaspers, Budel-Schoot).

Grootschoterweg, Budel Schoot

EEN WANDELING DOOR BUDEL-SCHOOT (III)

door Harrie Jaspers

We vervolgen onze wandeling aan de overkant van de weg en behandelen in dit deel de huizen en hun bewoners van Grootsooterweg 99-109. Mocht U aanvullingen hebben dan houd ik me daarvoor altijd aanbevolen. Mijn dank gaat uit naar al diegenen die mij van informatie voorzagen. Veel informatie stamt al uit de tachtiger jaren en het is dan ook niet verwonderlijk dat velen al zijn overleden.

Grootsooterweg 99-99A

Aan de linkerkant vóór het kruispunt komen we vanaf nummer 99 aan bij de huizen en winkels van Jan Stevens en zijn kinderen.

Op nummer 99 komen we bij het huis van Patrick en Gerty Steensels-Stevens. Gerty is een dochter van Jan Stevens. Jan Stevens kocht dit huis van Minake van Moorsel en verhuurde het enige jaren aan fysiotherapeut Jager totdat Patrick en Gerty er kwamen wonen.

Hiernaast op 99A vinden we de mooie, in 1997 geopende winkel/showroom van dit echtpaar met een groot assortiment aan tuinmeubelen en fitnessapparatuur. Daarmee waren Jan en Zus Stevens-Hensen al begonnen in Bazar Stevens, in het huis hiernaast. Over het kruispunt op nummer 109, het voormalige café 'De Toeter', hebben zij hun opslag van deze apparatuur.

Grootsooterweg 99A, winkel met tuinmeubelen en fitnessapparatuur (foto: werkgroep fotografie Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck', 2018).

Grootsochterweg 101-103 (foto 1981).

Grootsochterweg 101-103

Vervolgens komen we aan het dubbele woonhuis/zakenpand op de hoek van de Grootsochterweg-Dwarstraat. Dit winkelpand werd in 1957 gebouwd op grond, gekocht van Piet van Zon. Aan de rechterkant kwam bakkerij Kruijsen en aan de linkerkant de bazaar van D'n Hens.

Trouwfoto van Graod en An Hensen-Molemans, 1934.

Grootsochterweg 101

In 1957 werd dit het nieuwe pand van Graod en An Hensen-Molemans. Gerardus Josephus (Graod) Hensen, geboren 30-9-1910 en overleden 13-5-1962 (1). Graod was een zoon van Gradje Hensen en Anna Driessen. Ze hadden 16 kinderen en het gezin woonde in de Broekkant. De broer van Graod, Pierre (Petrus Wilhelmus, geboren 23-8-1924) werd in de oorlog te werk gesteld in de munitiefabriek 'Hess-Lichtenau' te Hess-Lichtenau in Duitsland. Bij een ontploffing in de fabriek op 31-4-1944 kwam hij om het leven. Hij ligt begraven te Kassel in Duitsland.

Graod huwde Anna Petronella Josephina (An) Molemans uit Neerpelt (geboren 6-4-1909, overleden 20-11-1988. Ze kregen drie kinderen: René (geboren 12-5-1936, overleden 13-8-2017), trouwde met Cobba Somers, Zus (geboren 14-12-1940, overleden 25-3-

Het gezin Hensen: boven v.l.n.r.: Zus, Yvonne en René; onder An Molemans en Graod Hensen.

2006) trouwde met Jan Stevens en Yvonne (geboren 7-4-1946) trouwde met Harrie Stevens, broer van Jan Stevens.

Graod ging na zijn schooltijd werken op het tricotagefabriek van Jansen-de Wit in Geldrop. Hij ging in de kost bij zijn zuster Dielie, getrouwd met Jan Dielissen, die in Geldrop woonde. Na hun trouwen woonde het echtpaar een vijftal jaren in Heeze. Na enige jaren hield Graod het voor gezien bij Jansen-de Wit en begon voor zichzelf. Hij ging venten met galanterieën, mijnondergoed, knopen en allerlei andere textielwaren. Hij had daarvoor een T-Fordje en dat was later een van de eerste wagens op Schoot. In 1938 verhuisden ze naar Schoot naar de Grootschoterweg, nu nummer 132 en begonnen daar met een winkel met bovengenoemde spullen. De winkel was het domein van An, Graod ging de markten af in de omgeving en bleef ook venten, nu met een Chevrolet. Langzaam begonnen Graod en An ook met speelgoed. Hiermee stonden ze ook op de kermis in de omgeving en bij andere festiviteiten, zoals schuttersfeesten. Veel kinderen mochten in de kraam van D'n Hens met de kermis hun speeltje uitzoeken.

Maandagmarkt in Budel met kramen van Graod Hensen.

In 1957 verhuisden ze naar het nieuw gebouwde huis, Grootshoterweg 101 en breidden daar hun activiteiten steeds verder uit. Het speelgoedassortiment werd steeds groter en ook carnavalsspullen werden er nu verkocht. Nog steeds gingen Graod en An de kermissen in de omgeving af. Graod had wat kraammateriaal en hij was ook diegene die de maandagmarkt in Budel oprichtte, waarvoor hij zijn kramen verhuurde. In het begin een maal per maand, daarna eenmaal per 14 dagen en vervolgens een maal per week.

In een bepaald jaar kreeg hij om een bepaalde reden geen standplaats op Gastel kermis. Geen nood; d'n Hens zette zijn kraam bij de Aa tussen Budel en Gastel, waar toch alle kinderen vanuit Budel langskwamen naar de kinderzegen in Gastel. Graod verdiende evenveel als andere jaren en de speelgoedkraam op de kermis in Gastel bijna niets. Ik herinner me nog goed de speelgoedkraam van Graod en An D'n Hens op de kermis in Gastel. Vele kinderen mochten, meestal op zondag, een speeltje uitzoeken, bijvoorbeeld de jongens een 'schietgeweer' of een 'paffergeweerke'. Ook werden er op de kermis vele honderden ballonnen verkocht, wat toentertijd nog een gewild speeltje was voor de kleinere kinderen. De ballonnen werden opgeblazen vanuit een gasfles en afgesloten met een touwtje. Op de terugweg zag je veel ouders met kinderen op de fiets, met aan het stuur de ballon vastgebonden. Ook gingen er natuurlijk nog al eens de lucht in. Met als gevolg huilende kinderen.

Van jongs af aan hielpen ook de kinderen René, Zus en Yvonne mee in de winkel. Het zaken doen zit bij de familie in het bloed. Dochter Yvonne, getrouwd met Harrie van Tieske Stevens, begon in Budel een tankstation aan de Burg. Van Houtstraat en René

Bazar J. Stevens-Hensen

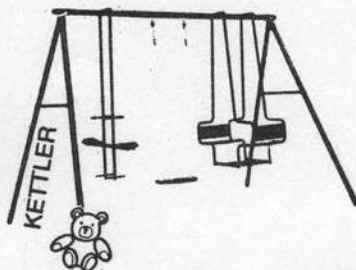
Grootschoterweg 101 - BUDEL-SCHOOT - Telefoon 04958-1518

De grootste keuze in FITNESS en KRACHTSPORT

APPARATUUR

De grootste keuze in speelgoed

van KETTLER met 15% korting

Advertentie van Bazar J. Stevens-Hensen.

begon in 1964 met zijn muziekhandel op Grootschoterweg 136 en later in de Nieuwstraat in Budel (zie een van de volgende afleveringen).

Dochter Zus trouwde in 1966 ook met een Stevens, namelijk Jan (geboren 17-7-1941) en zij gingen bij moeder inwonen. Graad was al in 1962 overleden. Ook Jan werkte na zijn trouwen mee in de zaak en zij namen geleidelijk aan de zaak over. Je kon er werkelijk alles kopen. Je kon het zo gek niet bedenken, of ze hadden het. De winkel breidde zich steeds verder uit en maar een ding bleef hetzelfde: alles lag er prop en prop vol, maar Zus wist alles feilloos te vinden. Het werd 'Bazar Stevens-Hensen'. Zij gingen ook fitnessapparatuur en tuinmeubelen verkopen, alsook vuurwerk achter in de garage naast het huis. De verkrijging van een

Jan en Zus Stevens-Hensen in hun propvolle winkel.

vergunning hiervoor heeft veel kruim gekost. Zelfs een TV-programma maakte er melding van. Na een aantal jaren is men gestopt met de verkoop van vuurwerk. Ook de kinderen van Zus en Jan: Gerty, Ivo en Tino, zijn in zaken gestapt. Weliswaar alledrie met andere zaken dan waarmee opa Graod vroeger begonnen is. Zij zitten in handel, die meer past bij deze tijd. Zoals U boven hebt kunnen lezen verscheen op 99A de mooie winkel/showroom van Patrick en Gerty. In de oorspronkelijke bazaar gingen Jan en Zus nog enige jaren door. Het speelgoed werd over gedaan aan Pocky-Pocky. Na de dood van Zus is zoon Tino, die voordien televisies verkocht (zie bij nummer 105) hier begonnen met de verkoop van PVC vloeren en aanverwante artikelen: Stevero, de PVC vloerenspecialist (design en interieur).

Grootsooterweg 103

Op nummer 103 zetelt nu, anno 2018, bakkerij Korsten, de vlaaibakker van Weert. Na eerst drie jaren hier tegenover een bakkerij gehad te hebben (zie bij Grootsooterweg 105) begonnen Martien en Leen Kruijsen in dit nieuwe pand in 1957 met een bakkerij en bakkerswinkel. Martien (geboren 31-5-1911, overleden 12-6-1976) was getrouwd

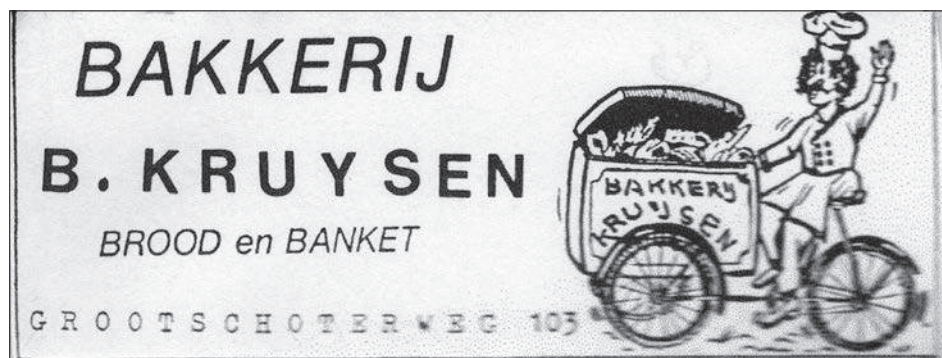

Martien Kruijsen (foto 1962).

Leen Kruijsen-van Dooren en de drie kinderen Ben, Peter en Marion.

met Leen van Dooren (geboren 3-2-1917, overleden 30-11-2000). Voor ze in 1952 naar Schoot kwamen, woonden ze enige jaren in Weert. Martien had het bakkersvak geleerd in zijn dienstjaren. Ze kregen drie kinderen: Ben (1946, overleden 8-12-2005) trouwde met Mientje van Kessel, Peter (1949) trouwde met Marjan van der Loop en Marjon (1952) trouwde met Ton Meeuwissen. Martien was de bakker en Leen deed de winkel, bijgestaan door hulpkrachten. Op Schoot werd Martien jarenlang 'de nieuwe bakker' genoemd. Van jongs af aan werkten ook de kinderen mee in de zaak. Ben en Peter als bakker en Marjon in de winkel.

Advertentie bakkerij Kruijsen.

In de beginjaren werd er nog in diverse 'grootten' brood gebakken: 4-6-8-12-16 en 24 ons. En natuurlijk werd er met de kermis veel vlaai gebakken, waarvoor de mensen zelf de 'spies' naar de bakker brachten. Voor de kermis stonden er soms zo'n 200 spiespotten in de bakkerij. Martien maakte bij gelegenheid van de opening van het gemeenschapshuis in 1966 een prachtig suikermodel van het gebouw. Vooral bekend, tot in wijde omstreken, was de alom geroemde op walnoten gebaseerde

De bekende overheerlijke nogatine taarten.

nogatinetaart van Kruijsen, waarmee Martien begonnen is. Met Kerst en Nieuwjaar gingen er hiervan zo'n 400 de deur uit! Ook bekend waren de crème rozen die op de taarten gespoten werden. Hiervoor was een speciale techniek nodig die alleen Martien en Ben beheersten. Met carnaval werd door bakker Kruijsen de grote boerenmik voor het boerenbal van carnavalsvereniging De Toeters gebakken.

In 1969 hebben zoon Ben en Mientje de zaak overgenomen. Ook de andere zoon Peter bleef in de bakkerij werken.

Ben Kruijsen in de bakkerij.

Martien en Leen hebben hier nog een tijdje ingewoond en zijn toen verhuisd naar de Lambertusstraat. Ben heeft op een bepaald moment een nieuwe oven gezet en de winkel groter gemaakt.

Vanwege ziekte van Ben stopten ze in 1997 met de bakkerij en de winkel en werd het pand verhuurd. Achtereenvolgens zaten hier de bakkerijen Wienbeck, Rooymans, Jos Puts en na een tijdje leegstand nu dus bakkerij Korsten.

Mientje Kruijsen-van Kessel helpt winkelmeisje van Wienbeck een taart inpakken.

Dwarsstraat (op foto staat abusievelijk Dwarsweg).

Dwarsstraat

We steken nu de Dwarsstraat over. Deze weg verbindt de Grootsooterweg met de Pastoor Verbakelstraat en Klein Schoot. De straat is onderdeel van de vroegere Kruisstraat, die liep van Klein-Schoot naar de Poel. Hoewel Dwarsstraat dezelfde betekenis heeft als Kruisstraat is het dus eigenlijk een foute benaming. Deze Kruisstraat was vroeger een onderdeel van de belangrijke doorgaande weg van Weert naar Hamont. Vanaf de Geuzendijk, via de Paalstraat en dan, komende vanaf deze Paalstraat, de Mulkstraat recht oversteken naar de Fabriekstraat (nu akkergrond, tot voor enkele jaren nog een akkerweggetje) en dan via Klein Schoot naar de Dwarsstraat, Pater Ullingsstraat en Hamonterweg om in Hamont in de Schootsestraat uit te komen. De Kruisstraat kruiste dus achtereenvolgens de Kleinschoterstraat, de Middelste straat en de Grootsooterstraat.

Later heeft men de vergissing, om deze straat Dwarsstraat te noemen, ingezien en heeft men op een andere (verkeerde) plaats in het plan Klein Schoot een straat Kruisstraat genoemd. Het is nu een zijstraat van de Hein Smeetsstraat en loopt evenwijdig met de Jan Zandvlietstraat en de Osvenstraat.

Grootsooterweg 105 (plus voormalig 107)

Het eerste huis na de kruising Grootsooterweg/Dwarsweg, nu nummer 105 is gebouwd in 1929/1930 in opdracht van Cöpke Strick op grond, genaamd 'het Busselke' van Adam van Moorsel. Cöpke zette hier zijn levensmiddelenzaak met

Links de winkel met bakkerij van Sjef en Bertha Strick-van Gelder en daarnaast café H. van Vlieden, prentbriefkaart uit ca. 1948.

slijterij voort, die hij voordien had aan de overzijde van de straat, Grootsooterweg 92, zie ook (2-3). In 1939 overleed zijn vrouw Helena Philippen en kort daarna in 1940 ook Cöpke. De zaak werd voortgezet door diens zoon Sjef Strick (geboren 26-3-1899, overleden 13-1-1952), die er ook al een bakkerij had. Sjef was getrouwd met Bertha van Gelder (geboren 21-5-1901, overleden 6-8-1967). Sjef was de bakker en Bertha deed de winkel. Na het overlijden van Sjef in 1952 werd de bakkerij winkel overgenomen door Martien Kruijsen, die achter in dit huis al was begonnen met het bakken van brood, dat hij in de winkel verkocht (Grootsooterweg 105). Dit totdat hij, zoals boven beschreven, in 1957 met zijn bakkerszaak verhuisde naar het nieuwe pand aan de overkant van de straat. Na de dood van Sjef Strick heeft diens vrouw Bertha van Gelder de levensmiddelenwinkel (op Grootsooterweg 107) nog enige tijd gerund. Er waren toen twee voordeuren, een voor de bakkerij en een voor de levensmiddelenwinkel. Dit totdat het pand door Bertha Strick-van Gelder in 1958 werd verkocht aan Bert van Gils.

Bert (geboren 21-6-1916, overleden 17-4-1978) trouwde in 1945 met Anna Compen (geboren 26-11-1919, overleden 13-8-2010). Ze hebben zeven kinderen: Cor (1946), Toos (1947), Ria (1949), Annie (1951), Luc (1952), Paula (1954) en Antoinet (1958). Voor Bert en Anna hier met hun winkel begonnen, woonden ze in boerderij Grootsooterweg 159 (die later moest plaatsmaken voor de uitbreiding van de PLUS supermarkt). Zij hadden daar een steenkolen- en meelhandel met maalderij (4).

Het gezin Van Gils. V.l.n.r.: Toos, Luc, Anna van Gils-Compen, Bert van Gils, Paula, Cor, Antoinet, Annie en Ria.

De maalterij en meelhandel gingen voorlopig ook mee naar de nieuwe locatie, de steenkolenhandel niet.

Op deze plaats werden de beide winkelruimten bij elkaar gevoegd, met één voordeur, Grootschoterweg 105. Het werd een EDAH-, een ZieZo- en vervolgens weer een EDAHwinkel. EDAH staat voor Ebben, Damen, Aukens en Hettema, die fuseerden tot EDAH. De winkel was hoofdzakelijk het domein van moeder Anna en ook de kinderen

werden al vroeg in het winkelgebeuren ingeschakeld. Ook werden de winkelwaren rond gebracht, o.a. door Januske de Werdts en Lei van Heugten. Bert deed de meelaafdeling. Net als Thieu van Tulden, had Bert van Gils ook nog een 'filiaal' op de Locht op Schoot, bij Teun Broers. Dit was dicht bij de grens om het de Belgen gemakkelijk te maken hier hun 'goei boter' te kunnen kopen, die in België veel duurder was. Natuurlijk moesten ze dan wel de boter ongezien de grens over krijgen.

De EDAH winkel in 1969.

Kandidaten van LIJST 6

1. H. VAN GILS

2. N. GENEVASSEN

3. L. VAN TONGERLOO

4. W. ENGELN

5. J. KUPPENS

6. J. MEURKENS

7. TH. VAN KUIJK

8. T. LOOIMANS

9. J. JASPERS

10. J. STEVENS

(op voorkeur stemmen)

Actie-comité Lijst 6

Kandidaten voor gemeenteraad verkiezing van lijst 6 (Schoot).

Bert was een bekend figuur op Schoot. Hij zat in het kerkbestuur en was politiek actief. Hij was jarenlang de lijsttrekker van de 'Lijst Schoot' en vele jaren wethouder en loco-burgemeester. Na zijn plotselinge dood in 1978 werd hij daarin opgevolgd door respectievelijk Leike van Tongerloo en later door Wiel Engelen. Begin zeventiger jaren is de EDAH-vestiging overgegaan naar een nieuwe locatie een eind verderop (zie vorige aflevering). Het gezin bleef hier nog een tijdje wonen, tot in 1975 werd verhuisd naar het huis naast de winkel, Grootschoterweg 120. Het winkelpand, Grootschoterweg 105, werd verkocht aan Jan en Zus Stevens-Hensen. De winkel is nog een aantal jaren gebruikt door Ad Kouters met vloerbekleding en daarna door speelgoedzaak Pocky-Pocky, dat zoals U hebt kunnen lezen, werd overgenomen van bazaar Stevens-Hensen, die het speelgoed voordien in hun winkel voerde. Na Pocky-Pocky is zoon Tino Stevens hier begonnen met een winkel met beeld, geluid en telecom. Na enige jaren is deze zaak verhuisd naar Budel totdat de andere zoon Ivo in 2002 de zaak van zijn broer overnam en weer naar Schoot verhuisde, naar dit pand waar zijn broer Tino was begonnen. Nu worden er door Ivo en Rian Stevens-van Meijl enkel nog, maar wel veel, televisies verkocht en is het de Televisiespecialist met een zeer groot assortiment.

Grootschoterweg 109

Achter de winkel van Stevens ligt de voormalige, nu leegstaande horecazaak, die momenteel wordt gebruikt als opslagplaats voor fitnessapparatuur en tuinmeubelen

Grootsochoterweg 105, Stevens Televisiespecialist (foto: werkgroep fotografie Heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck', 2018).

(zie Grootsochoterweg 99-99A). Dit pand is in het verleden al uitvoerig besproken in de Aa-kroniek (5). Daarom hier een verkorte weergave van dat artikel.

Wij Schotenaren, althans die ouder zijn dan 30, weten niet beter dan dat hier altijd een café is geweest met zaal. Het huis, nog zonder zaal en garage, is gebouwd net na 1900. De eerste bewoners en uitbaters van café Het Vonderke, zoals het toen heette,

waren Jan en Mina Rijnders-Feijen. Daarbij hadden ze ook een fietsenwinkel en smederij. In 1920 verhuisde de familie naar Hamont en verscheen de familie Mommersteeg hier op het toneel tot in 1922 de zaak eigendom werd van Sjang van Vlierden, die aan de achterkant het zaaltje aanbouwde en aan de rechterkant een garage voor zijn vrachtwagen. Sjang (geboren 4-7-1889, overleden 17-12-1967) was getrouwd met Lisa Strick (geboren 22-3-1895, overleden 30-7-1920) en na haar overlijden

Advertentie van Sjang van Vlierden. Advertentie uit 1937.

Het gezin Van Vlierden-Zentjens. V.l.n.r.: vader Harrie, Jo (boven), Harrie (onder), moeder Drika Zentjens en Maria (boven).

hertrouwde hij met Marie van Mierlo (geboren 23-7-1898, overleden 24-5-1992). Het gezin telde negen kinderen, waarvan er vijf op jeugdige leeftijd overleden. Op 11 mei 1925 overkwam de familie een tragische gebeurtenis. Zijn vrouw Marie liep met haar driejarig dochttertje Maria Helena (geboren 24-10-1921) over de Grootschoterweg tot achter het huis van Sjang Geven. Op de achterplaats bevond zich daar een diepe waterput, waarover een houten deksel lag. Blijkbaar was het dochttertje even aan de aandacht van haar moeder ontsnapt, want zij was op het deksel gekropen, dat daardoor kantelde waardoor het meisje in de put viel en verdronk.

Sjang (maar meestal zijn vrouw) runde het café en was ook expediteur (goederenvervoer en pakketdienst). Verder begon hij ook met beestenvervoer met zijn Bedford en daarna met een GMC. Hij kwam, zoals zo velen in de grensstreek, in de smokkelhandel terecht. In 1922 was hij al een keer gesnapt bij het smokkelen van acht pakken met daarin 33.000.000 vloeipapiertjes voor het rollen van sigaretten. Hij was zijn handel kwijt en kreeg een dag gevangenschap. Hij mocht een tijdlang niet meer in de waterlinie komen en ging daarom een tijdje bij familie in Maarheeze wonen. Maar eenmaal terug op Schoot begon hij weer met smokkelen. Op een

Met deze wagen van zijn broer Sjef van Vlierden heeft Harrie het vak geleerd.

van zijn smokkelritten werd hij in 1937 weer gepakt en de grens overgezet. Hij had namelijk de Belgische nationaliteit. In Hamont begon hij met een film- en danszaal, later Cinema Walburg, waar tot op de dag van vandaag, nog films worden vertoond (5). Zijn zaak op Schoot werd voor fl. 8.000,- overgenomen door zijn broer Harrie van Vlierden (geboren 9-9-1905, overleden 6-5-1968), getrouwd met Drika Zentjens (geboren 22-1-1907, overleden 27-5-1986). Zij woonden voordien in, wat nu is, café de Sport. Ze kregen vier kinderen: Maria Hendrika (1930, overleden 1930), Maria (1931), Jo (1940) en Harrie (1945). Ook Harrie had een vrachtwagenbedrijf (hoofdzakelijk veetransport), met als knechten o.a. Pier de Goey, Rein Verhoeven van Gastel en Neel Stevens, ook van Gastel afkomstig, die op de Locht woonde. Harrie had voordien al als vrachtwagenchauffeur gewerkt bij zijn broer Sjef van Vlierden in Budel. Van hem kocht hij zijn eerste vrachtwagen en begon voor eigen rekening te rijden. Iedere week naar Boschmarkt en naar de varkensmarkt in Utrecht. En natuurlijk in november naar 'Heil Merret' (de paardenmarkt in Hedel). Verder reed hij voor boeren en veehandelaren. Soms werd er ook stro vervoerd voor foeragehandelaren zoals voor Joepie Verhoeven in Soerendonk. Later begon Harrie ook zelf vee te houden en zette daarvoor een stal achter de garage. Het vrachtwagenbedrijf werd in 1962 overgenomen door genoemde Neel Stevens. Harrie was beresterk en je moest er geen ruzie mee krijgen. Hij had een druk bezocht café, vooral tijdens de carnavalsdagen en de kermis. Dan werd er ook gedanst. In 1966 stopten Harrie en Nes met de zaak, die verkocht werd aan de Budelse Brouwerij. Harrie en Nes gingen wonen aan het Vogelsplein.

Harrie en Drika van Vlieden-Zentjens voor hun café.

a.s. Zaterdag om 7 uur, grote

HEROPENING

van Dancing „DE TOETER”,
die gemoderniseerd is met de aller-
nieuwste LICHTGEVENDE dansvloer .

Orkest zaterdag en zondag:
„THE DYNAMITES”

(Zaterdag entree vrij).

Zondag aanvang 6 uur.

Café-Dancing „DE TOETER”

Budel-Schoot

Advertentie heropening café “De Toeter”.

Na een verbouwing werden Harrie en Wies van Grootel-Hoevenaars de nieuwe jonge uitbaters. Het café kreeg ook weer een naam ‘De Toeter’ en Harrie werd al vrij snel ‘De Toet’ genoemd. In 1971 werd het café aan de rechterkant vergroot. Dat was voordien een slaapkamer. Het café had zijn vaste klanten en het jonge stel trok ook de jeugd van Schoot aan. Ze waren ook echte carnavalisten en richtten de Flausmausse op, die nog steeds als carnavalsvereniging actief is. Harrie en Wies werden in 1975

Harrie en Wies van Grootel-Hoevenaars achter de bar in De Toeter (1969).

Café De Toeter in 1981.

prinsenvrouw van de Toeters op Schoot. De zaal verhuurden ze een aantal jaren (1969-1971) aan derden die hier een exclusieve vereniging oprichtten, 'Sociëteit de Toeter'. Het werd een heus gokpaleis, tot de inval van de politie. In 1975 vertrokken Harrie en Wies naar Budel om hun geluk te beproeven in 'De Brasserie', nu Chinees restaurant 'Tong Ah'. Na Wies en Harrie hebben hier diverse kasteleins hun geluk beproefd: Martien en Judith van Gerwen (1975-1979), Ton en Doortje v.d. Hoeven-Roost (1980-1983), Lei en Anneke Brugman-Beliën (1983-1986), Christ en Mariet de Koning-Kums (1987-1991), Frans en Joke van der Putten-Verberne ((1991-1996). Hierna stond het café een tijdje leeg. Vervolgens kwamen Wim van Gennip en Harrie Bogers (1997-1999). Deze twee veranderden de zaal in een Country danszaal en de naam van het café in 'Howdy'. Wim trok zich al vrij snel terug uit de zaak. Na weer ongeveer een jaar leegstand werd de zaak gehuurd door Mat Fransen (2000-2001). De laatste uitbaters waren Jan en Angelique Smulders-Lamberts (2001-2003), die naast café ook begonnen met een steakhouse. Daarom veranderden zij medio 2002 de naam van het café in 'De Buffel'. Bovendien begonnen ze in de voormalige garage met een broodjeszaak, genaamd 'De Box'. Toevallig brouwde de Budelse brouwerij in de 30-er jaren een speciaal bier genaamd 'Buffelbier'. Toeval of niet? In 2003 werd de zaak definitief gesloten. Zoals gezegd is het nu opslagplaats voor fitnessapparatuur en tuinmeubelen van Patrick en Gerty Steensels-Stevens.

Noten

1. Zie: H. Jaspers, 'Een willekeurige smokkeltocht van Door Hens(en)' in: *Aa-kroniek* 20 (2001), 2 (juli), 65-74.
2. Zie: H. Jaspers, 'Een wandeling door Budel-Schoot (I)' in: *Aa-kroniek* 36 (2017), 3 (september), 190-209.
3. Zie: H. Jaspers, 'Straatnamen (XIII) Budel-Schoot, J. Strickstraat' in : *Aa-kroniek* 5 (1986), 2 (juli), 65-70.
4. Zie ook H. Jaspers, 'De boerderij Grootschoterweg 159' in: *Aa-kroniek* 18 (1999), 4 (december), 263-274 en een van de volgende afleveringen
5. Zie: H. Jaspers, 'Het café van Sjang en Harrie van Vlierden, later 'de Toeter', 'Howdy', nu 'De Buffel', Grootschoterweg 109 in Budel- Schoot' in: *Aa-kroniek* 21 (2002), 3 (september) 147-158.

*Herinneringsbord 'V.V. Amigo's 1963-1983'
(foto: A.Staals-Jacobi, Soerendonk; tenzij
anders vermeld zijn alle afbeeldingen
afkomstig van Jan Doezé).*

V.V. AMIGO'S

1963-1983

EEN VERDWENEN VERENIGING: V.V. DE AMIGO'S

Een Soerendonkse voetbalclub 1963-1983

door Annie Staals-Jacobi

Met deze bijdrage begeef ik mij op glad ijs: als vrouw een artikel schrijven over voetbal, want per definitie hebben vrouwen geen verstand van voetbal... volgens de mannen.

De meeste mannen zijn helemaal weg van voetbal, terwijl het gros van de vrouwen niet zo van voetbal houdt; uitzonderingen zijn er natuurlijk altijd. Gesteld mag worden dat voetbal een echte mannenzaak is. Dit verhaal gaat over een verdwenen voetbalclub: 'de Amigo's' uit Soerendonk, een stel vrienden die plezier hadden in een balletje trappen.(1)

Mannen en voetbal

Mannen doen niets liever dan een avond op de bank hangen, aan de buis gekluisterd om naar de voetbalwedstrijd van hun favoriete club te kijken. Nog gezelliger wordt het met een aantal even enthousiaste vrienden erbij. Er zijn ook mannen die niets liever doen dan een voetbalwedstrijd live mee maken, zittend op de tribune van 'hun' club, al dan niet uitgedost in de kleuren van hun favorieten. Hoogtepunten in de voetbalwereld zijn natuurlijk de Europese Kampioenschappen, de Wereld Kampioenschappen, de eredivisie, de Europa League en de Europa Cup. Mannen tellen nu de dagen af in afwachting van het naderende Wereld Kampioenschap 2018 in Rusland van 14 juni tot 15 juli. Helaas is het Nederlands Elftal daar niet bij; de Oranjemannen hebben de kwalificatierondes niet overleefd. Ons buurland België is wel een van de deelnemende landen. We juichen dus maar mee voor de Rode Duivels.

Vrouwen en voetbal

De Nederlandse mannen stelden dus teleur in 2017, maar dankzij de Oranjevrouwen werd het dat jaar alsnog een mooie voetbalzomer. Het EK Vrouwenvoetbal werd in Nederland gehouden en daarin speelden de Oranjeleeuwinnen een prominente rol. In een uitverkochte Grolsche Veste werd op 6 augustus 2017 Denemarken in de finale met 4-2 verslagen. De ploeg van bondscoach Sarina Wiegman veroverde in eigen land de Europese titel. Een prestatie van formaat voor het Nederlandse vrouwenvoetbalteam. Vrouwenvoetbal telt tegenwoordig mee.

Mijn man Bert vindt het maar hinderlijk als ik tijdens een op tv uitgezonden wedstrijd tegen hem begin te praten; hij heeft er geen oren naar. Uiteindelijk komt het erop neer dat ik omwille van de lieve vrede beter kan zorgen op de achtergrond te blijven en al dan niet mijn eigen dingen te doen tijdens de uitzending van een voetbalwedstrijd of Studio Sport. Maar tijdens een EK of WK wil ik als vrouw nog weleens geïnteresseerd zijn in de verrichtingen van het Nederlands elftal. Dat nou weer wel....

Elftal V.V. Amigo's. Achteraan v.l.n.r.: Jan Doezé, Teun Doezé, Maikel Weindel, Pietje Stevens, Jan Staals en Frans Teunissen. Knielend v.l.n.r. : Cees Rooijmans, Jürgen ?, Horst Papert, Jo Nijssen en Tiel van Gennip.

Nu is mijn Bert in een grijs verleden ook lid geweest van een voetbalclub, van 'de Amigo's'. En daar wilde ik weleens het mijne van weten. De club bestaat niet meer, maar diverse oud-leden wisten er nog veel over te vertellen. We gaan terug in de tijd, naar begin zestiger jaren van de vorige eeuw.

Voetballen bij Doezé op de Molenheide

Bij dakdekker Harrie Doezé en zijn vrouw Truike op de Molenheide was het altijd de zoete inval. Hun drie zonen Jan, Teun en Driek brachten altijd veel vrienden en buurtjongens mee naar huis. Bij 'd'n Does' was het een beetje de verzamelplek van de jongens voordat zij op stap gingen. Als de weersomstandigheden het toelieten trapte men buiten in de wei vooraf een balletje. Zonder doel kun je niet scoren, twee palen met een dwarslat vormden de goal en zo kwam van het een het ander. Sjaak Winters (alias Sjaak de Bakker) (2) uit Maarheeze bracht in die dagen wekelijks de reclamekrantjes rond in Soerendonk. Sjaak was ook betrokken bij voetbalclub 'de Kraanvogels' en had zodoende wel enige 'kijk' op het voetbalspel van de jongemannen op de Molenheide. Na verloop van tijd zei Sjaak: "Jullie moeten een

voetbalclub beginnen en dan zal ik jullie wel sponseren en voor een tenue zorgen”. Daar hadden de jongelui wel oren naar. Voetballen vonden ze best wel plezierig, maar lid worden van een bestaande club was voor hen geen optie. Men wilde niet gebonden zijn aan wekelijkse trainingsavonden en verplichtingen, maar gewoon een balletje trappen op zaterdag. Het aanbod van Sjaak werd met twee handen aangenomen. Zo ontstond rond 1962 uit de wekelijkse onderonsjes bij Doezé op de Molenheide een heuse voetbalclub, opgericht en gesponsord door Sjaak de Bakker.

Voetbaltenue

Jan Doezé zou samen met Sjaak op zoek gaan naar een passend voetbaltenue. Een vriend van Sjaak had in Weert een sportzaak in de Beekstraat, de firma Stroucken. Samen tuften ze op de NSU-brommer van Harrie d’n Does naar Weert. Daar aangekomen bleek de winkel nog gesloten, maar geen nood, de tijd werd overbrugd in een nabijgelegen café. Na een paar consumpties vroeg de kastelein naar wie ze op zoek waren. “Naar Stroucken, we moeten voetbalkleding kopen, maar de winkel is nog gesloten”. Toen riep er opeens iemand vanuit een donkere hoek van het café in sappig Weerts: “Mootste mich hubbe Sjaak?” Was dat toch Stroucken, die had ook al de hele tijd in de kroeg gezeten, maar Sjaak had hem niet gezien! Inmiddels lichtelijk aangeschoten gingen de mannen naar zijn sportzaak en bestelden er prachtige truitjes en broeken in de clubkleuren. Voor de keeper een gele trui en broek en ook keepershandschoenen. Verder nog twee leren voetballen en vlaggen voor de grensjagers. Toen was de voetbaluitzet compleet om kampioen te worden. Sjaak en Jan reden in een vrolijk humeur terug naar Soerendonk en droomden van een prachtige voetbalclub. Het zou een spannend avontuur worden.

De start

Intussen had men de bestaande groep uitgebreid met enkele vrienden, familieleden en bekenden die ook wel zin hadden in een potje voetballen. “We moesten toch ergens mee beginnen, we hadden niks, geen clubhuis, geen speelveld en geen naam”, zo zegt Jan Doezé. Het eerste team bestond uit Jan Doezé (Jan d’n Does), Teun Doezé (Teun d’n Does), Bert Staals, Jan Konings (de Keuning), Gradje Ras, Frans Teunissen, Sjef Govers, Thom Compen, Pietje Stevens, Pauwke Verhoeven en Bennie Smulders. Enige tijd later kwamen daar nog Jan Staals en Bert Konings bij. Voordat men aan het serieuzere werk kon beginnen, moesten er natuurlijk enkele oefenwedstrijden gespeeld worden. De club kon terecht op het speelveld van Providentia in Sterksel. “Een echt veld, dat was luxe, je had er zelfs kleedlokalen en douches. Onze dorpsgenoot Wim van den Wildenberg woonde toen op Providentia en was onze eerste supporter. We speelden daar tegen een team van het personeel”, zo vertelt Jan Doezé enthousiast. De eerste wedstrijd werd gewonnen met 4-2. Dat smaakte naar meer.

Omdat Thom Compen een van de teamspelers was, werd café ‘de Valk’ van de familie Compen het café-clubhuis. Daar kwam men ook bij elkaar voor de gebruikelijk ‘derde

'Vliegende keeper' Wim Ras in actie op het speelveld van Providentia in Sterksel.

Feestelijke ontvangst in clubhuis 'de Valk' van de eerste gewonnen beker. V.l.n.r.: supporter Frans van Mierlo, voorzitter Piet Winters ('de Bakker') en Bert Staals.

helft'. Jan Doezé vertelt lachend: "We noemden onze club eerst gekscherend 'de Consumerenboys' want we lustten 'm toen nogal graag." Sjaak de Bakker hield de vergaderingen altijd kort, sloeg met de hamer op tafel en zei dan: "Hiermee is de vergadering bij 'de Valk' gesloten en gaan we er ene drinken bij 'de Bout'!"

Na meerdere oefenwedstrijden werd het allemaal een beetje serieuzer. Er kwam een echt bestuur: Sjaak vond dat zijn broer Piet meer talent had en zo werd Piet Winters 'de Bakker' gekozen tot voorzitter en Teun Doezé werd penningmeester. Over de clubnaam was men het snel eens: 'Vrienden', maar voor een voetbalclub vond men het Spaanse 'Amigo's' beter klinken.

Piet de Bakker werd later als voorzitter opgevolgd door Jan Staals. Jan heeft het originele twintig artikelen tellende reglement nog in zijn bezit.

Artikel 1 luidt: 'Onze vereniging werd opgericht d.d.12 augustus 1963 onder de naam 'De Amigo's' onder de kleur rood-geel'. Verder vermeldt het reglement: 'Voetballers moeten de leeftijd van 17 jaar bereikt hebben. De spelers moeten voorzien zijn van voetbalschoenen en kousen; de shirts en broeken worden door de Heer J. Winters Jr. beschikbaar gesteld. Het inschrijfgeld is fl.1,50 en de contributie bedraagt fl.1,00 per maand'.

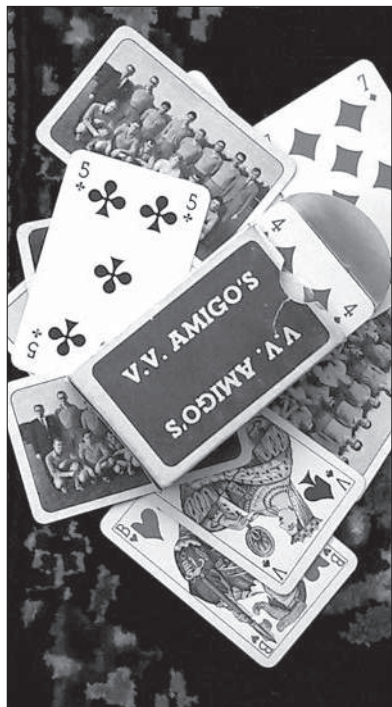
Artikel 16 zegt: 'Wees sportief op het voetbalterrein, niet schelden op elkaar en niet vloeken!' Daarmee was 'V.V. de Amigo's' een feit; het echte spel kon beginnen.

V.V. Amigo's nog in oud voetbaltenue. Achteraan v.l.n.r.: voorzitter Piet Winters, Frans Teunissen, Pauwke Verhoeven, Pietje Stevens, Tiel van Gennip, Joep Rooijmans, Thom Compen en penningmeester Teun Doezé. Vooraan v.l.n.r.: Driek Doezé, Henkvan den Wildenberg, Jan Staals, Sjef Govers, Bert Konings, Jan Doezé, Jo Nijssen en Gradje Ras.

De Zomeravondcompetitie

Na enige tijd sloten de Amigo's zich aan bij de BZA, de Budelse Zomer Avondcompetitie. Dat was een onderlinge competitie met vooral caféteams. Uit die tijd heeft Jan Staals nog een agenda uit 1968 bewaard met daarin nog de nodige notities over de Amigo's, bijvoorbeeld over de opstellingen en de opkomst bij wedstrijden. Met vooruitziende blik werd zelfs een prijzenkast aangeschaft. Het voetbaltenue laten wassen kostte 0,50 cent.

Het kaartspel van V.V. Amigo's (kaartspel Jan Staals; foto Guul Vullers).

Om de kas te spekken kwam Joep Rooijmans met het idee om een kaartspel met foto van de Amigo's te laten drukken. Daarvoor legde hij contact met de bekende Turnhoutse drukkerij Van Genechten. Deze Belgische firma was gespecialiseerd in de productie van speelkaarten. Deze kaartspellen, 250 stuks, werden à fl.2,50 verkocht onder familie, vrienden en bekenden en tijdens wedstrijden. Menige oud-voetballer heeft dit kaartspel met elftalfoto nog in zijn bezit.

De voetbalwedstrijden van de BZA vonden meestal plaats op een doordeweekse avond. Thuiswedstrijden werden doorgaans op het voetbalveld achter café De Valk gespeeld. In de wedstrijdformulieren staan tegenstanders met 'klinkende' namen genoteerd: de Bols Boys, de Corso Boys, de Lucky Boys, de Zwarte Duivels van het café van Flip Looijmans, Veteranen Kraanvogels, de Geven Boys van aannemer Sjaar Geven uit Maarheeze, Legerplaats Budel, Veteranen Budel, de Wiemelenhoek van café Neeskens, KZM-zink, Bumaco, Philips Maarheeze, de Heikanters

van café Van Deurzen en de Antilopen met burgemeester Harry Derckx en de leraren Brandts uit Budel in hun elftal. Naar verluidt was het altijd een spannende competitie. Ook de 'derde helft' was erg in trek en duurde soms langer dan de voetbalwedstrijd zelf!

De samenstelling van het team veranderde zo stilaan. Speler en manager Sjef Govers werkte op de legerplaats in Budel en 'contracteerde' diverse Duitse soldaten, zoals Herbert Hurt, Maikel Weindell, Gert Fischer en Horst Papert. Deze mannen speelden thuis in een hogere voetbalklasse en hadden meer in hun mars. Zij maakten het verschil in het spel van de Amigo's. Ook enkele oud-voetballers van De Kraanvogels,

V.V. Maarheeze en V.V. Wilhelmina '08 uit Weert sloten zich bij de Amigo's aan en beëindigden op die manier hun voetbalcarrière. Successen bleven niet uit en men behaalde zelfs het BZA-kampioenschap. Dat was ook te danken aan het goede inzicht van de inmiddels tot coach bevorderde Bert Konings. De elftalopstelling was bij hem in goede handen.

De resultaten stuwden de ambitie omhoog, de Amigo's telden mee. Er kwam een nieuw voetbaltenue, blauwe broeken en oranje shirts met logo en naam. Tiel van Gennip en Joep Rooijmans hebben zich daarvoor ingezet. Men veranderde ook van clubhuis, dat werd café 'de Bout'.

Sjef Govers, de 'Mister Amigo'

Ere wie ere toekomt: de verdiensten van Sjef Govers verdienen een aparte vermelding. Sjef Govers was vanaf de beginjaren lid van de Amigo's. In het dagelijks leven werkte hij op de Duitse Legerplaats, voornamelijk op de Duitse school. Zijn werk als conciërge deed hij met verve. Men kende daar zijn luide stem en hij sprak een gezellige mengelmoe van Duits en Nederlands. Iedereen had graag met Sjef te doen, een harde werker, niets was onmogelijk en niets was hem te veel. Sjef had organisatietalent en dat kwam bij de Amigo's goed van pas. Hij regelde de speelvelden, materiaal, vervoer, tegenstanders en scheidsrechters. Wat regelde Sjef eigenlijk niet!? Sjef was jarenlang het gezicht van de Amigo's. Door zijn contacten op de Legerplaats liet hij bekende Duitse voetbalploegen opdraven. Als een echte

V.V. Amigo's in nieuw voetbaltenue. Staande v.l.n.r.: Pietje Stevens, Wiel Rademakers, Sjef Govers, Teun Doezé, Herbert Hurt, Jan Ceelen, George Glasny en coach Bert Konings. Knielend v.l.n.r.: N.N., Wil Moors, Ger Bakker, Wiel Poels, Jan de Leeuw, Jan Staals en Toon Rademakers.

manager regelde Sjef ook menige busreis naar Duitsland waar dan gevoetbald werd tegen de thuisploeg van Duitse soldaten die bij de Amigo's gespeeld hadden. En zoals het een goed manager past, zorgde Sjef dan na afloop van de wedstrijd voor een gezellige invulling in het Duitse uitgaansleven. Zo gingen sport en plezier hand in hand.

Sjef Govers was op alle fronten een echte Amigo. Hij overleed op 3 januari 2015 op 76-jarige leeftijd.

Laatste fluitsignaal

Inmiddels heeft mijn Bert zijn voetbalschoenen al lang aan de wilgen gehangen. En alle andere Amigo's ook. In 1983 kwam er, na twintig jaar, een einde aan deze voetbalclub. De mannen hadden intussen bijna allemaal huisje-boompje-beestje en ja, ook tijden, ambities en interesses veranderden. Oudere spelers kampten met enkelblessures en versleten knieën. Het animo verminderde en helaas maar onvermijdelijk klonk voor de Amigo's het laatste fluitsignaal. Laatste voorzitter Wally Walravens en penningmeester Teun Doeze waren van mening dat er van het resterende kasgeld een feestavond gehouden moest worden. De organisatie daarvan legden ze uiteraard in handen van Sjef Govers. Hij zorgde voor een klinkende afscheidsavond in clubhuis café 'de 'Bout'. Daarmee kwam er een einde aan twintig jaar vriendschappelijk voetbalplezier.

Restte voor iedereen een mooi herinneringsbord: 'V.V. Amigo's 1963-1983'.

Afscheidsbijeenkomst 1983; laatste voorzitter Wally Walravens overhandigt een herinneringsbord aan Jan Doeze.

Noten

1. Dit artikel kwam tot stand dankzij de welwillende medewerking van diverse oud-voetballers van V.V. de Amigo's. Speciale dank aan Jan Doeze die ook het beeldmateriaal ter beschikking stelde en aan Jan Staals. De fotobewerking was in handen van Guul Vullers.
2. Zie: Jac. Biemans, 'De bakker van de brouwer in Maarheeze. In gesprek over bakker Jac Winters uit Maarheeze' in *Aa-kroniek* 34 (2015) 2 (maart) 94-115